

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Carlotta Põdra

**NO99 PROJEKT ÜHTNE EESTI ANALÜÜS
POLIITTEATRI JA POPULISTLIKU LIIKUMISE
VAATEVINKLIST**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Alar Kilp, PhD

Tartu 2020

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

Carlotta Põdra
18.05.2020

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

Lühikokkuvõte

Käesolevas bakalaureusetöös uuris autor NO99 loodud teatriprojekti Ühtne Eesti läbi poliitteaatri ja populistliku liikumise aspekti. Projekt toimus 2010. aastal ning kestis 44 päeva. Avalikkuses ja meedias tekkis segadus, mida Ühtne Eesti endast kujutab. Spekuleeriti Ühtse Eesti erakonnastumist ja võimalust, et liikumine kandideerib 2011. aastal Riigikokku.

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada, kas Ühtne Eesti oli samal ajal nii poliitteaatrietendus kui ka populistlik liikumine. Lisaks soovis autor teada saada, mil moel mõjutas Ühtne Eesti 2010. aastal Eesti poliitilist kultuuri.

Autor uuris 44-päevast projekti meediakajastuste ja „Ühtse Eesti Suurkogu“ salvestuse kaudu. Projekt jagunes üheksaks osaks, millest etendus „Ühtne Eesti Suurkogu“ oli ühiskonna jaoks kõige meeldejäävam. Etenduse käigus selgus, kui lihtne on tugevatele emotsioonidele rõhudes mõjutada rahva arvamust. NO99 soovis näha, kui kaugemale teatriprojekt suudab minna. Küll aga ei osanud teatritegijad ette näha, kui lihtne oli rahvamassiga manipuleerida.

Tuginedes teoreetilisele raamistikule, leidis autor Ühtse Eesti projektis ka populistliku liikumisele omaseid nüansse. Töö tulemustest sai järeldada, et läbi populistlike võtete saavutas Ühtne Eesti rahva poolehoiu ning tekkis olukord, kus enam ei suudetud eristada tegelikkust mänguga. Antud uurimusest ilmnis ka see, kui kergesti on võimalik läbi populistlike võtete mõjutada masse.

Töö empiirilises osas viis autor läbi intervjuud iga 2007. aastal Riigikokku kuulunud erakondade esindajate ning ühe politoloogiga. Ehkki intervjuueeritavad hindasid Ühtse Eesti tegevuse kui poliitteaatri mõju väga erinevalt, siis üldiselt sai autor järeldada, et NO99 projekt kasvatas ühiskonnas poliitilist teadlikkust ning distsiplineeris erakondi. Autor sai kinnitust, et Ühtne Eesti avas ühiskonna mõttelaadi.

Sisukord	
Sissejuhatus	5
1. Teooria	8
1.1 Populism	8
1.1.1. Populism kui ideoloogia.....	8
1.1.2. Populism kui diskursus.....	10
1.1.3. Populism kui poliitiline strateegia.....	11
1.1.4. Populism meedias	12
1.2. Poliitiline teater	13
2. Metoodika.....	17
2.1. 44 päeva jooksul toimunud sündmused.....	17
2.1.1. Ühtse Eesti plakatid.....	18
2.1.2. Rein Langi aktsioon	20
2.1.3. <i>Flash-mob</i>	20
2.1.4. Koristamisaktsioon Saku Suurhalli ees.....	21
2.1.5. Plakatite sodimise aktsioon ja intervjuu Priit Pulleritsuga.....	22
2.1.6. Valimiskooli videod	22
2.1.7. „Ühtne Eesti Suurkogu“	23
2.2. Meedia vastukaja.....	24
3. Empiiria.....	27
3.1. Empiiriline ülesehitus	27
3.2. Intervjuud.....	28
3.2.1. Intervjuu Marju Lauristiniga.....	28
3.2.2. Intervjuu Joonas Laksiga.....	29
3.2.3. Intervjuu Margus Tsahknaga	29
3.2.4. Intervjuu Rein Langiga.....	30
3.2.5. Intevjuu Karel Rütliga	31
3.2.6. Intervjuu Jaanus Karilaiuga	32
3.2.7. Intervjuu Rein Toomlaga.....	33
3.3. Järeldused.....	33
Kokkuvõte	38
Summary	39
Kasutatud allikad	41
Lisa 1. Ühtse Eesti plakatid Tallinna tänaval	45

Sissejuhatus

NO99 teatrimaja on tänaseks oma ukсед sulgenud, kuid inimesed, kes puutusid kokku NO99 tegemistega, teavad, et endise riigiteatri etendusi meenutatakse siiani. NO99 lõi 2010. aastal 44-päevase projekti Ühtne Eesti, mis pälvis 2011. aastal Eesti parima lavastuse auhinna. 2010. aastal toimus Eesti ühiskonnas mitu meeldejäädavat sündmust. Näiteks Eesti liitus Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooniga (OECD) ning valmistus üleminekuks eurole (Eesti Pangaliit). Ühtne Eesti kuulub samuti 2010. aasta kõige meeldejäädavamate sündmuste hulka, kuna projekti tegemised olid pidevalt meediapildis. Ühtset Eestit kajastati igas võimalikus meediakanalis: ajalehtedes, raadios, televisioonis ja sotsiaalmeedias.

NO99 esitles Ühtset Eestist fiktiivse liikumisena, mille eesmärk oli näidata erakonna telgitaguseid. NO99 soovis teadvustada valijaid, kuidas erakonnasiseselt tegutsetakse – näidata, kuidas erakonnad ja poliitikud poliitilist retoorikat kasutavad. NO99 korraldas poliit teatrina 44 päeva jooksul erinevaid etteasteid: alustades 24. märtsil tehtavast pressikonverentsiga ning lõpetades 7. mail peetud Suurkoguga. “Ühtne Eesti Suurkogu“ oli Saku Suurhallis toimunud massietendus, kus mängiti läbi suurpartei kogunemist. “Ühtne Eesti Suurkogu” sai palju tunnustust nii Eestis kui ka teistes Euroopa riikides. Ehkki poliit teater on üsna vana nähtus ning ühiskonnakriitilisi etendusi on Eesti ühiskonnas ka eelnevalt läbi käinud, siis „Ühtne Eesti Suurkogu“ on eriline sellepolest, et paljud inimesed olid segaduses, kas Ühtne Eesti jääb fiktiivseks või tõepoolest luuakse Saku Suurhallis uus erakond.

Autor soovis uurida, millepärast Ühtse Eesti fenomeni tõlgendati nii avalikkuses kui ka meedias erinevalt ega saadud aru, et NO99 on poliit teater. Ühiskonnas tunti pinget ja ärevust Ühtse Eesti aktsioonide tõttu. Autor soovis teada, miks see nii oli. Siinse lõputöö hüpotees kõlas järgmiselt: **Ühtne Eesti oli projekt, mida saab liigitada nii poliit teatri kui ka populistliku liikumise alla.** Toetavateks uurimisküsimusteks olid:

1. Millise ühiskondliku nähtuse alla saab liigitada Ühtset Eestit?
2. Millised Ühtse Eesti aktsioonid meenutasid poliit teatrit, millised populismi?

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kas Ühtne Eesti sai olla korraka nii poliititeater kui ka populistlik liikumine. Autor tundis Ühtse Eesti vastu huvi teema aktuaalsuse tõttu. Projektist on möödunud kümme aastat, kuid tänagi saab näha populismi levikut Eesti poliitikas.

Lõputöö tegemist toetas teemakohaste teaduslike allikate paljusus. Allikate paljususe tõttu soovis autor uurida Ühtset Eestit kahest perspektiivist: nii poliititeatri kui ka poliitilise liikumise vaatevinklist. Kahe perspektiivi analüüsi teel püüdis autor välja selgitada, kas teatriprojekt suutis mõjutada mingil määral Eesti poliitilist kultuuri. Lõputöö valmis kirjandusallikate ja teaduslike uuringute põhjal. Autor kogus teadusartikleid internetipõhiselt, mis tagas allikate kiire kättesaadavuse. Autor leidis teadusartikleid poliititeatri ja populismi kohta JSTOR ning EBSCO Discovery andmebaasidest. Info valikul võeti arvesse selle teaduslikku sisu.

Bakalaureusetöö jaotus kolme ossa:

1. Osa: Teooria

Teoreetilise raamistiku loomiseks uuris autor allikaid populismist ja poliitilisest teatrist. Populismi peamised toetavateks allikateks olid Cas Mudde artikkel "The Populist Zeitgeist", Tallinna Ülikool uuring Balti riikide populismist, Margaret Canovani artikkel "Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy.", Ruth Wodaki raamat „The politics of fear: what right-wing populist discourses mean“ ning Praxise uuring „Populismi edetabel“. Poliitilise teatri kirjanduses tugines autor Madli Pesti doktoritööle, Florian Malzacheri kogumikule "Not Just a Mirror. Looking for the Political Theatre of Today", Erika Fischer-Lichte teosele "Theatre, Sacrifice, Ritual: Exploring Forms of Political Theatre", Augusto Boali raamatule "Theatre of the Oppressed" ning David E. Apter'i artiklile "Politics as theatre: an alternative view of the rationalities of power".

2. Osa: Metoodika

Autor uuris 44-päeva projekti kajastust Eesti meediaväljaannetes ajavahemikus 24.03.2010 – 07.05.2010. Autor uuris 2010. aasta Postimehe, Eesti Päevalehe ja Eesti Ekspressi ajalehti. Autor vaatas samuti „Ühtse Eesti Suurkogu“ salvestust ning

dokumentaalfilmi Ühtse Eesti projekti loomisest „Kust tuleb tolm ja kuhu kaob raha“, mis aitas Ühtse Eesti tegevust analüüsida.

3. Osa: Empiiria

Selgitamaks välja, kas Ühtne Eesti tõesti mängis rolli poliitilises kultuuris, koostas autor küsimustiku ning viis läbi intervjuud ühe Keskerakonna, Reformierakonna, Sotsiaaldemokraatide, Rahvaliidu, Eestimaa Roheliste ja Isamaa (endise Isamaa ja Res Publica Liidu) liikmega. Selline valim tulenes asjaolust, et need erakonnad kuulusid NO99 projekti ajal Riigikokku. Lisaks erakondade esindajatele intervjueeris autor ka politoloogi, Tartu Ülikooli Johan Skytte poliitikauuringute instituudi lektor Rein Toomlat, kes esindas töö empiirilises osas kallutamata eksperdi osapoolt. Autor soovis teha intervjuud ka ühe NO99 teatritrupi liikmega, kuid kahjuks ei õnnestunud kedagi kätte saada.

1. Teooria

Teoreetilise raamistiku koostamisel lähtus autor mõistetest nagu populism ja poliititeater. Populismi alapeatükis kirjeldas autor populismi definitsioone ja selle alaliike. Poliititeatri alapeatükis seletas autor lahti, kuidas defineeritakse poliitilist teatrit ning millisena kirjeldatakse seda nähtust.

1.1. Populism

Populismi võib liigitada kolme ossa. Populismi võib jälgida kui ideoloogiat, diskursust või poliitilist strateegiat (Gidron & Bonikowski 2013, 10). Liberaaldemokraatiates domineerivad enamjaolt parempopulistlikud erakonnad ja liikumised. Vasakpopulistlikud erakonnad ja liikumised erinevad parempopulismist erinevate aspektide osas. Kui parempopulistid keskenduvad riigi ühtsusele ja rahvusele, siis vasakpopulistid on orienteeritud postnatsionalismile. Vasakpopulistid keskenduvad rahvusvahelisele mastaabile, pooldavad kosmopoliitsust ja mitmekesisust (Wodak 2015, 72) Parempopulism rõhutab kaitset ja keskklassi jõudu, kellel on ühiskonnas teatud privileeg. Vasakpopulismil selline mõtteviis puudub, vaid pigem keskendutakse madala klassi inimeste heaolule (Morelock et al. 2018, 141).

1.1.1. Populism kui ideoloogia

Cas Mudde defineerib populismi ideoloogiana, mis jagab ühiskonna kaheks grupiks: ühel pool on puhas rahvas ja teisel pool korrumppeerunud eliit (Mudde 2004, 543). Need kaks moraalselt vastanduvat rühma on ühetaolised ja antagonistlikud. Ühetaolised on nad selle tõttu, et populistide arvates on rahva tahe universaalne ning rahvas omab seega ühtseid väärtusi ja eesmärke (Hanso 2018). Eliit on ühetaoline, sest poliitikud on sarnaselt korrumppeerunud ja on ühtviisi ahned ja omakasupüüdlid (Mudde 2004, 543). Rühmade väljavaated ja eesmärgid on erinevad, seepärast suhtuvad üksteise vastu antagonistlikult.

Populism näeb, et poliitika peaks väljendama rahva üldist tahet (Hanso 2018). See ei puuduta vaid poliitilisi võtteid, mille kaudu püütakse pääseda võimule. Populistid mõtlevad ka populismi jätkusuutlikkusele ehk pärast võimule saamist edasi tegutseda. Populistid on leiutanud rahva – rahvas on indentiteet (*Ibid.*). Canovan nendib, et populism

ei ole pelgalt vastureaktsioon võimustruktuuridele, vaid pöördumine tunnustatud võimuorgani poole (Canovan 1999, 4). Populistlikel liikumistel puudub ühtne ideoloogia, toetajaskond ja majanduslik visioon (Klaas 2018, 11). Ühendavaks faktoriks on antielitaarne ja rahvast ülistav retoorika. Tavakodanik on seega keskse tähtsusega. Populistid annavad rahvale lootust, et nemad aitavad demokraatiat parandada, kuna suveräänse rahva abil on võimalik demokraatiat ausaks ja õiglaseks muuta (Mudde 2004, 543-544). Populistidel tekib toetajaskond, sest nad ütlevad, et on osa rahvast. Populistid räägivad, et poliitikaladvikul teostavad võimu ebaõnnestunud erakonnad ning seda viga saavad parandada tavalised inimesed, kelle hääled populistid kuuldavaks võtavad.

Populistid toovad välja teiste erakondade poliitilisi vigu ning kritiseerivad olemasolevat süsteemi. Nad kritiseerivad spetsiifilisi poliitikaid, näiteks kodanikkonda defineerivaid, ümberjagamis-, maksundus- ja rahapoliitikaid (Jakobson et al. 2012, 5). Ent poliitikad ise ei ole populistlikud, vaid hoopis poliitike programmi kvaliteet ja viimistletus määrab selle populismiastme. Populistide lähenemine poliitikele on pigem nägemuslik, kuna sõna jõul on rohkem võimu kui administratiivsel lähenemisel. Populismi saab kindlaks teha erakonna väljaannetes, valimisplatvormides, programmides ning poliitike sõnavõttudes (Kilp 2015, 75). Praxis 2015. aasta Populismi edetabeli uuringu järgi saab määratleda populismi järgmiste tunnuste kaudu: ülelihtsustatud lubadused, rahva ja võimu vastandumine, ebaselge sisuga emotsionaalsed üleskutsed ja loosungid ning kriisinarratiivi rõhutamine (Praxis 2015).

Ülelihtsustatud lubadused on olulised, et laia publikuni jõuda. Populistide jaoks on hääle võitmiseks oluline pakkuda keerulistele poliitilistele probleemidele lihtsaid lahendusi (*Ibid.*). Rahva ja võimu vastandumine iseloomustab nähtust, mil võimuorganid poliitika rahva tegelikke ootusi ja tahet ei esinda (Kilp 2015, 76). Poliitiline, majanduslik ja kultuuriline eliit ei tunne huvi rahva üldise heaolu vastu ja takistavad rahva võimukandjal pürgida võimuladvikusse (Klaas 2018, 11). Populistid on päästjateks, et rahva hääle saaks kanduda poliitika teostamisse. Populistid loovad rahva ehk otsivad üles need, kes on kas poliitilisest protsessist välja jäetud, on poliitilistest arengutest ohustatud või tunnevad vastumeelseid tundeid võimulolijate vastu. Sellist haavatut sihtgruppi on võimalik leida, luues ebaselge sisuga emotsionaalsed üleskutsed ja loosungid. Oluline ei olegi, mis on

öeldu sisu, vaid kuidas öeldut väljendatakse. Kõige lihtsamaks viisiks on mängida emotsioonidega.

Viimaks, populistidele on meelepärane rõhutada kriisinarratiivi. Populistid toovad välja, et antud poliitiline olukord on halb ning vajab olulisi muudatusi (Kilp 2015, 76). Kriisi põhjustajateks on kaua võimul olnud erakonnad ning parteide ja rahva vahelised ebakõlad ootuste ja vaadete osas (*Ibid.*, 78). Kriisi lahendamiseks on vaja koheseid lahendusi. Parandajateks saab olla suveräänne rahvas. Akadeemikud vaidlevad populistlike nähtuste osas, kuna nende puhul on raske üksmeelele jõuda (Koppel 2017, 11). Populismi piir on hall hägune ala, mis nõuab kindlasti veel uurimist. Näiteks rahva ja eliidi vastandamine ei muuda olukorda populistlikuks, vaid kuidas vastandumisele lähenetakse. Kuivõrd eliit on pahatahtlik, siis populistid on osa rahvast, kes võiksid olla rahva tõelised esindajad (*Ibid.*, 15).

1.1.2. Populism kui diskursus

Populistlik retoorika on muutumas poliitikute seas vajalikuks oskuseks, et poliitmaastikul järge pidada. Populism on suhtlemisvahend ning kui oskuslikult poliitilist retoorikat kasutada, võib tulemus olla eesmärgipärane. Populistlik retoorika kujundab eetilise ja moraalise vastandumise eliidi suhtes (Gidron & Bonikowski 2013, 7). Diskursuse puhul on oluline strateegiline ja valikuline poliitiline väljendusviis. Ideoloogiat on raske ja keeruline iga päev muuta, kuna see on pigem piiratud ala, mis määrab kindlaks poliitiku usaldusväarsuse. Ideoloogiat ei ole poliitikul mõistlik nii lihtsalt ümber vahetada, küll aga retoorikas on võimalik poliitikul muuta variatsioone, mängides erinevatel tasanditel ja erinevate poliitiliste toimijatega (*Ibid.*, 8). Populistliku retoorika puhul ei pruugi ideed ühtida teostatavusega, kuid tegu ei olegi niivõrd oluline (Koppel 2017, 20). Olulisel kohal on utoopiliste või ebareaalsete ideede kajastamine, mis jõuaks massideni. Eesmärgiks on leida oma toetajaskond ning hääle leides saavad alguse populistlikud liikumised.

Populistlik retoorika kujutab endast liialdavaid, kahtlevaid, apokalüptilisi ja vandenõuteoreetilisi sõnavõtte (Gidron & Bonikowski 2013, 9). Üldiselt on tunda paranoilist iseloomu, mis on ümbritsetud hirmuga korrumppeerunud eliidi ees. Populistid kasutavad selliseid võtteid nagu otseütlemised, mis solvavad vastast või vastumeelset objekti, kasutades kõnekeelt (Koppel 2017, 36). Kõnekeeles kõlavad solvamised

robustsemalt, kohatumalt ja jõulisemalt. Seepärast jõuavad sellised väljautlemised laiemal ringkonnani, kuna solvamised ja kohatud ütlemised on kõikidele arusaadavad. Poliitkorrektsusest ei pruugi hästi aru saada inimesed, kes on poliitikakauged. Oluline on selgitada tavakodanikele idee iva arusaadavalt, seepärast ei saa kasutada ekspertidele või eliidile vastavat keelt (Kilp 2015, 77).

Poliitilise retoorika eesmärk on luua identiteet, mille kaudu on võimalik määratleda sotsiaalseid grupe. Inimesi, kes poliitikaga ei tegele, nimetatakse rahvaks ning ebaseeldivat eliiti nendeks (Gidron & Bonikowski 2013, 10). Retoorika aitab sotsiaalsete gruppideni jõuda, et koguda poolehoidu ning tulemusena jõuda võimuladvikusse, esitamaks vastupanu võimul olevatele erakondadele.

1.1.3. Populism kui poliitiline strateegia

Kui vaadelda populismi kui strateegiat, siis selle nähtuse eesmärgiks on mobiliseerida ning ühendada sotsiaalseid grupe (Koppel 2017, 12). Populismi kasutatakse sihipärase kommunikatsioonistrateegiana kolme aspekti näol, et võimule pääseda. Need aspektid on järgmised: poliitivate valik, poliitiline organisatsioon ja mobilisatsiooni viisid (Gidron & Bonikowski 2013, 10). Populistlikud poliitivad keskenduvad näiteks majandusele: tulude ümberjaotamisele ja loodusvarade riigistamisele (*Ibid.*, 11). Tavakodanikele, kellel ei ole majanduse vastu suurt huvi, serveeritakse majanduslike reformide ideed lihtsate loosungite näol ehk populistlikus keeles, et toetajaskonda ligi meelitada. Mobilisatsioon kujutab endast üleskutseid institutsioonide ja süsteemi vastu protestima. Selline mehhanism toimib pigem inimeste peal, kes tunnevad, et on kas kultuuriliselt või majanduslikult haavatud (Spruyt et al. 2016, 337).

Populism kui strateegia erineb poliitilisest sisust sel moel, et populismi saab väljendada visuaalide (reklaamid, plakatid, kingitused) näol ja diskursiivsel moel (avalikud sõnavõttud, sihilikud mitteütlemised, lubadused) (*Ibid.*, 21). Oluline ei olegi erakonna poliitiline väljund või sisu, vaid kuidas ja mil moel jõutakse rahvani. Populistid kasutavad mitmeid kavalaid poliititehnoloogiaid, rõhutades eelkõige emotsioonidele.

1.1.4. Populism meedias

Sotsiaalmeedia osakaal mängib tänapäeva ühiskonnas aina suuremat rolli. Sotsiaalmeedia kaudu on võimalik väga kiiresti paljude erinevate sotsiaalsete gruppideni jõuda. Poliitilist retoorikat on väga lihtne sotsiaalmeedias ära kasutada. Sotsiaalmeedia abil on võimalik populistidel dramatiseerida ehk luua pingeid, et koguda endale suuremat toetajaskonda (Wodak 2015, 34). Pingete loomisel on vaja justkui luua kaitsemehhanism korrumppeerunud ja kurja eliidi vastu. Populistlikud erakonnad on suutnud luua hea tasakaalu populismi ja legitiimsuse vahel – ühelt poolt nad toetavad liberaaldemokraatiat, aga teisalt on eliidivastased (*Ibid.*).

Facebook on tänapäeval populaarsemaid ja efektiivsemaid keskkondi, kus luua hea platvorm mobiliseerimiseks. (Jakobson et al. 2012, 19). Meedia lai levik on kaasanud olukorra, kus on hägustunud informatsiooni ja meelelahutuse piirid (Wodak 2015, 34). Kas turundus, reklaamid ja kampaaniad on vaid poliitika või hõlmab see endas ka meelelahutuslikku poolt? Tekib fiktiivse poliitika sünd – sotsiaalmeedia tekitab häguse piirkonna, kus fiktiivne ja reaalne poliitika segunevad omavahel. Informatiivne ja meelelahutuslik pool käivad aina rohkem käsikäes. Selle tulemusel tekib hoopis uus reaalsus, mis on illusioon kompleksest pluralismist ja poliitika toimimisest (*Ibid.*). Poliitika muutub tänu sotsiaalmeediale kergemini tarbitavamaks ning poliitikud kasutavad lihtsaid nüansse, et saada tavainimeste tähelepanu.

Lisaks on kritiseeritud valimisprogramme, kuna nende sisu on aegunud ning see ei kütkesta valijaid (*Ibid.*). Paremaks kommunikatsiooniks ja oma ideede müümiseks suunduvad populistid meediasse, et paremini valijatega kommunikeeruda. Siinkohal tuleb mängu sümboolne dimensioon – poliitikategemine hõlmab endas palju enam, kui valitsuses olemine. Sümbolid tulevad mängu ka poliitikute avalikel ülesastumistel, sõnavõttudel meedias, valimistel, parlamendis ja pressikonverentsidel. Poliitikud loovad endast sümboolse kuvandi, mis meelitab tavainimesi ligi. Sümboolseteks nüanssideks on kultuur, ühiskonnatraditsioonid ja ajalugu (*Ibid.*).

1.2. Poliitiline teater

Akadeemikud avaldavad vastandlikke arvamusi poliititeatri osas. Poliititeatrile omased jooned ja tehnikad on erinevad. Vaatamata selle kunstivormi laiale amplituudile, on igal poliititeatri liigil võime väljendada end poliitiliselt (Kritzer 2008, 2). Väljendusvormiks võivad olla teatrietendused, *performance*'id, audiovisuaalsed lahendused, protestimised, diskussioonid, sõnavõtted meedias jne. Poliitilist teatrit saab jagada Apter'i sõnul kahte leeri: ülevalt alla ehk riik esindab teatrit ja alt üles ehk teater vastandub riigile sotsiaalsete ja poliitiliste liikumiste kaudu (Alexander et al. 2006, 223).

Autor keskendus bakalaureusetöös Apter'i mõistes teatritele, mis vastanduvad mingil moel riigile. Collerani arvates traditsiooniline poliitiline teater ilmneb polariseerunud alal, püüdes diskursuse abil ühendada oma liikmeid ning tugevdada efektiivsemaid proteste ühiskonnas (Spencer 2013, 9). Polariseeritust võib tõlgendada kui kahe või mitme osapoole vastureaktsioon ideedele ja arvamustele ühiskonnas. Poliititeatril on võimalik mobiliseerida ja kaasata publikut oma tegemistesse juhul, kui tekib vastureaktsioon võimukandja poolt rakendatud poliitikatele.

Packer and Wright on seisukohal, et poliititeatri eesmärk on vigade ja probleemide reflekteerimine (*Ibid.*). Vigu saab igäiks reflekteerida, ent poliititeatri puhul on oluline leida sihtgrupp ja publik, kellega koos analüüsida ühiskonnas toimuvaid probleeme. Bogad on arvamisel, et poliitilist teatrit saab teha tänavaprotestide moel. Protestid muudavad kodanikkonna aktiivsemaks ja laiendavad sotsiaalsete liikumiste levikut (*Ibid.*, 11).

Baz Kershaw leiab, et poliititeater ei mängi sotsiaalsetes ja poliitilistes küsimustes mingit rolli. Vastupidiselt, radikaalne etendus (*radical performance*) on teistsugune kunstiliik, millel on potentsiaali mõjutada ühiskonda (Green 2000, 596). Radikaalne etendus hõlmab endas radikaalseid programme ja vastanduvaid hääli sotsiaalseteks muutusteks. Selliseid programme saab läbi viia väljaspool teatri piire. Radikaalse etenduse puhul kaasatakse publikut, et kogukonnatunnet luues vastanduda riigi *status quo*le (*Ibid.*, 597). Baz Kershaw nendib, et publiku osavõetuga on võimalik luua mõjukamal tasandil projekte: dialoogi või suurema diskussiooni läbi rääkida probleemidest ja leida viise, kuidas tegutseda või anda oma panus poliitikasse kohalikul tasandil (Spencer 2013, 5). Kershaw

on öelnud: „Kui inimesed usuvad riiki, siis ei ole mõtet rünnata (Cohen-Cruz & Schutzman 2006, 25).“

Baz Kershaw'le sarnaselt arvab Jan Deck, et poliitilise teatri võime olla poliitiliselt valgustav ja kritiseerida ühiskonda on naiivne ühiskondlike ja majanduslike muutuste tõttu (Pesti 2016, 47). Majandusareng kasvatab inimestes liberalismi ja indiviidi olulisust, mis võib tähendada, et paljud sotsiaalsed grupid ei hooli ühiskonda panustamisest või maailma parandamisest. Seega võib poliititeater teha kriitilisi etendusi, kuid et mõjutada ühiskondlikke muutusi, peab teater võtma kasutusele radikaalsema vormi. Autor ei nõustu Kershaw ja Decki väidetega. Autori arvates poliititeater suudab valgustada ühiskonda ja samuti on teatril kritiseerimisvõime kõrge. Lisaks vastandumine riigile ei võrdu riigi ründamisega. Opositsioon võimaldab viljeleda tervislikku ja arendavat konkurentsi. See on duaalsus, mis muudab ühiskonda mitmekesisemaks. Opositsioonil on ühelt poolt negatiivne maik, sest see iseloomustab vastandumist, ent teiselt poolt see annab võimaluse arutada ja kommunikeerida erinevate osapoolte vahel, et jõuda konsensuseni.

Poliititeater iseloomustab teatri ja sotsiopolitiitilise seisundi vahelist suhet. Poliititeater saab väljendada etenduste, teatrigruppide ja kunstiliste liikumiste kaudu poliitilisi teemasid, ühiskondlikke probleeme, pakkudes oma seisukohti ja agendasid (Postlewait 2002, 9). Poliititeater juhib tähelepanu sotsiaalsele, poliitilisele või ajaloolisele seisundile. Need seisundid inspireerivad kunstnikke looma teatrietendusi. Teater interpreteerib seda, mida teda ümbritseb – sotsiopolitiitilist olukorda (*Ibid.*, 10). Interpreteerimisel kasutatakse järgmisi nüansse: loovust, üllatust, teadlikult valitud ajavahemikku, ironiat, huumorit, visuaalsete elementide kasutamist ja detailset planeerimist (Spencer 2013, 11).

Rancière'i järgi peab kunst olema poliitiline, sest see väljub talle mõeldud piiridest, et muutuda sotsiaalseks praktikaks (Pesti 2016, 13). Poliitilise teatri eelduseks on poliitiline vabadus. Kunst on autonoomne poliitikast ning kunsti mõju ei määra kindlaks poliitika toimimist ning oma panust poliitilisse tegevusse. Poliitiline või kriitiline kunst loob erinevate elementide kokkupõrke, mis ajendab lavastama dissensust ehk erimeelsust. Dissensuse lavastamine on poliitiline tegevus, mille tulemusel on võimalik jagada ümber kehtivat jaotuskorda (*Ibid.*, 17). Rancière'i järgi see ongi poliitika.

Poliitilisele teatrile läheneb David Apter teistmoodi – ta nimetab poliitikat kui teatrit. Poliitika kui teater on etendus avalikus sfääris (Alexander et al. 2006, 221). Poliitteater on reaktsioon ühiskondlikele nähtustele ning teatri reaktsiooni valatakse kunstilisse vormi, kasutades sümbolikat ja metafoore. Teater kehastab ühiskondlikke sündmusi sotsiaalse eksperimendina (*Ibid.*, 226). Poliitiline teater on alternatiivne kommunikatsioonimeetod, mis pakub ühiskonnale teise nurga alt lähenetud vaatepunkte (*Ibid.*, 227). Brecht, kes on olnud teatriteaduse tuntumaid akadeemikuid ja pannud aluse poliitteatri analüüsimisele, on öelnud, et lavastused, mis on ühiskonnakriitilised ja poliitilised, ei pea andma publikule kindlat maailmavaadet ega vastuseid (Pesti 2016, 34).

Poliitilise teatri väljundid on piiramatud, ent selle etenduse olulisimaks faktoriks on publiku kaasamine (Alexander et al. 2006, 222). Diskursuse, narratiivi, loogika ja semiootilise ruumi kaudu muudetakse pealtvaatajad publikuks (*Ibid.*, 225). Need on põhilised mobiliseerimise praktikad. Näitlejad suudavad oma professionaalsusega luua emotsionaalse atmosfääri, mille kaudu publik hakkab end identifitseerima. Teemad, millest poliitteatrit inspireerivad, puudutavad kõiki ühiskonnaliikmeid, seega ei ole raske emotsioonide abil mõjutada publiku tundeid. Identiteedi loomisel jagab publik lava peal olevatega samu kogemusi (Alexander et al. 2006, 237). Mõned kogemused võivad olla vastumeelsed ja sunnitud. Markus Mießen toob välja termini „osalemise õudusunenägu“ (*nightmare of participation*), kus publikut sunnitakse osalemas võltsis kaasamises (Malzacher 2015, 21). Lavalolijad provotseerivad publikut, mis tekitab neis võitlusmomendi, et pääseda vabaks passiivsest, kuid sunnitud aktiivsusest. Mõni publik tuleb manipulatsiooniga kaasa, kuid mõni ei soovi sellisel viisil mõjutatud olla.

Augusto Boali teoses „Theater of the Oppressed“ toob välja mõiste *spect-actor* (Boal 2000, xx). See tähendab, et publik ei ole vaid vaatleja, vaid muutub näitlejaks ehk osavõtjaks (*character*), omades täielikku vabadust osaleda stseenides. Inimesed saavad pakkuda lahendusi ja võimalusi, võttes vastutust. Vastutuse võtmine tähendab tegutsemist ehk reaalsuse kujundamist, kuidas rõhutud tundest vabaneda. Rõhutute teater on demonstratsioon, et seadustesse saab sekkuda või neid ümber pöörata või vaidlustada (Cohen-Cruz & Schutzman 2006, 28). Kui saalisistujad on nõus muutuma osavõtjateks, jõuavad inimesed üheskoos lahendusteni, et ühiskonnas midagi muuta. Olles osa etendusest, vabanevad nad rõhutud tundest (*oppression*). Kui vaatlejad ei soovi

teatrietendusest osa võtta, jäävad nad rõhututeks ja ei vabane sellest tundest. Teisalt, rõhutab Boal kindlate sihtrühmade leidmisele, et publik mõistaks etenduse tähenduslikkust ja olulisust. Massietenduses juhtub olukordi, kus sümbolite kasutamine ei pruugi igat publikut mõjutada, sest sümbolid ei ole publiku jaoks tähenduslikud (Boal 2000, 124-125). Seega peab teater leidma õige sihtrühma, kes tunneb end rõhutuna ja vajab vabanemist poliitteatri abil.

Poliitteatri mõju on abstraktne ning seda mõõta oleks keeruline. Küll aga Rancière toob välja kunsti esteetilise mõjumudeli, mis on seotud poliitika ja kunsti distantsiga (Pesti 2016, 19). Distsants tekitab mõju, mis tuleneb kunsti resultaate ja ühiskondlike eesmärkide vaheliste sidemete katkemisest. Kuna kunst on eraldatud poliitikast, tekib nende vahele erimeelsus ehk dissensus. Dissensus ongi poliitika tuum, sest erimeelsused on poliitikale omased, mistõttu kunsti mõju on ühiskonnas tajutav.

Poliitiline teater jõuab nende inimesteni, kes on ühiskonnas esitatud probleemidest teadlik. Poliitteatri suurimaks probleemiks on masside kaasamine. Ühelt poolt, postmodernistlikul ajastul ei ole raske informatsiooni levitada – sotsiaalmeedia on ideaalne keskkond, et jõuda inimesteni. Samuti teatrilavad ei ole ainukesed etenduskohtad – poliitteater läheb teatripiiridest välja asukoha poolest. Teiselt poolt, poliitteatrid peavad tundma oma publikult ning millisele sihtgrupile nad etendavad. Poliitteater hägustab faktipõhisusel ja arvamuse, analüüsi ja väärtuste piire. Poliitteater ei saa teha poliitikat ega anda lahendusi probleemidele, küll aga saab arendada avalikke diskussioone, lahti murda sotsiaalseid dihhotoomiaid, pakkuda alternatiivseid vaatepunkte komplekssetele situatsioonidele (Spencer 2013, 12-13). Igat sihtgruppi ei poliitilised etendused kõneta või ei oska suhestuda sellise kunstiga.

2. Metoodika

Ühtse Eesti 44-päevast projekti uuritakse järgmistes osades:

1. Ühtne Eesti pressikonverents
2. Plakatite ülespanek Tallinna tänaval
3. Langi aktsioon
4. *Flash-mob*
5. Saku suurhalli ümbruse koristamine
6. Plakatite sodimise aktsioon
7. Priit Pulleritsu intervjuu Tiit Ojasoo ja Ene-Liis Semperiga
8. Valimiskool
9. „Ühtne Eesti Suurkogu“

Üheksa osa Ühtse Eesti projektist koosnesid nii poliitteatri kui ka populistlikest nüanssidest. Praxis avaldas 2015. aastal populismi edetabeli, mis uuris Eesti erakondade valimisplatvorme ning nende populistlikke loosungeid (Praxis 2015). Praxise uuringu kaudu sai autor paralleele tuua Ühtse Eesti tegevusega. Ühtse Eesti aktsioonide analüüsile aitas kaasa ka uuring “Populism Baltikumis”, mis andis ülevaate populistlikust mõõtmest Balti riikides. Antud bakalaureusetöös sai autor võrrelda Ühtse Eesti ja Eesti erakondade populistlikke strateegiaid.

Autor uuris Ühtse Eesti tegevust, mida avalikkuses on kajastatud 44 päeva jooksul. Ühelt poolt analüüsis autor teatritegijate avalikke ütlemissid ja teiselt poolt uuris poliitikute, ajakirjanike ja teiste osapoolte arvamust. Autor luges Postimehe, Eesti Päevalehe, Õhtulehe, Eesti Ekspressi ja ERR-i artikleid. Postimees kajastas ülekaalukalt uudiseid Ühtse Eesti tegevusest. Priit Pulleritsu artikkel oli üheks kõige sütitavamaks lugemismaterjaliks Postimehes. Ene-Liis Semperit kutsuti Vabariigi Kodanike saatesse, kus arutleti väga emotsionaalselt Ühtsest Eestist.

2.1. 44 päeva jooksul toimunud sündmused

Ühtne Eesti tegevus algas 2010. aasta 24. märtsil, mil toimus Radissoni hotellis NO99 poolt korraldatud pressikonverents. Ene-Liis Semper ja Tiit Ojasoo avalikustasid pressikonverentsil, et on toimumas uus liikumine Ühtne Eesti (Postimees 2010). Eesmärgiks oli tutvustada Eesti erakondade telgitaguseid ja poliitika toimimist. Ühtse Eesti loosungiks sai „Kui sina ei tegele poliitikaga, tegeleb poliitika sinuga (ERR 2013).“.

Tiit Ojasoo ütles: *“Eesti võimuparteidesse ehk nendesse parteidesse, mis on Riigikogus esindatud, nendesse kuulub umbes 40 000 liiget kokku. On selline kirjutamata reegel, et igas erakonnas on umbes 100 aktiivset liiget, nendest 100-st aktiivsest liikmest nii-öelda tagatoa või kuidas iganes me seda nimetame moodustavad 7,8, maksimaalselt 10 inimest. Me võime selle tehte kokku võtta niimoodi, et Eestis on 1,4 miljonit inimest, aga otsustavad 20. Me tahtsime teada, miks see nii on (Suurkogu 2010).“* NO99 oli kahe ja poole aasta jooksul kogunud materjali Eesti erakondade süsteemist. Nad soovisid 2010. aastal oma teadmisi valada kunstilisse vormi, kuidas on erakonnad seestpoolt üles ehitatud.

Ühtne Eesti otsustas kasutada poliitilist retoorikat, võttes eeskujuna Eesti erakondadelt. Pressikonverentsi lõpus laulsid näitlejad Ühtse Eesti hümnit, mis andis esimesena mõista populistlike jõujoonte kasutamist. Pressikonverentsil esitatud hümnit sisu viitab populismile, kuna sõnade sisu on rahva eest rääkimine. Emotsionaalseks muutis lööklause *“Eesti eest!” (Ibid.)*. Cas Mudde populismi definitsiooni järgi (vt 1. osa, 7) sai autor järeldada, et Tiit Ojasoo väljendas rahva-eliidi vastandumist – eliit on pahatahtlik, sest vaid väga väike osa poliitikutest saavad langetada erakonnas otsuseid. Heatahtlik rahvas vajab teadvustamist, mis toimus päriselt Eesti poliitikas.

Poliititeatril on omane kaasata tavainimesi oma projekti. Pressikonverentsist alates andis Ühtne Eesti jõudu arvamuslimidritele ja ajakirjanikele. Kuna näitlejad rääkisid oma pahameelest, rääkides rahvale halvast eliidist, hakkas meedias kajastuma aina rohkem eestlaste pettumust poliitikasse. Ühtne Eesti julgustas inimesi arvamust avaldama (meedias) poliitilisest olukorrast. *„Masu-aastate jooksul on kasvanud äng, viha, pettumus, nõutus – need tunded vajavad ventiili, kus tunded saavad seguneda tuhandete inimeste vahel, mis tekitab uue jõu. Parteibürokraatia kummiseinad on muutunud ammu lämmatavaks vanglaks. Vanad näod vahetavad parteisid (Hõbemägi 2010)“*.

2.1.1. Ühtse Eesti plakatid

Poliititeatrietendusele on omane teha etendusi ka teatrist väljaspool. NO99 kasutas visuaalseid lahendusi, et manipuleerida publikuga. Tallinna tänavatel olid üles riputatud Ühtse Eesti plakatid, mis olid selgelt populistliku sõnumiga. Näitlejad olid Keskerakonnalt eeskujuna võtnud ning põse peale joonistatud Eesti lipu (vt Lisa 1). Ühel

plakatil oli kirjas: „Pangad peavad võtma vastutuse ebaõiglaste laenude eest!“. Praxise uuringu põhjal tugines loosung kriisinarratiivil (vt 1. osa, 29). Loosung kritiseeris pankade tööd ning selle probleemi lahendamiseks oli vaja kohest ja kiiret muutust. Teisel plakatil oli näha majanduslikku populismi ja ülelihtsustatud lubadust. „Emapalk 60 000 krooni“ oli ebarealistlik rahaline lubadus. Kolmandal plakatil kõlas emotsionaalne loosung „Kes siis veel? Meie.“ See iseloomustas rahva nimel rääkimist ja vastandumist teistele erakondadele. Ühtne Eesti jättis endast rahva päästja kuvandi, mis kaitses kurja eliidi eest. Sarnaselt „Üks kõigi, kõik Eesti eest!“ loosung viitas rahvustundele ja ühtsusele. Viimaks „Igaühele oma maksumaasikas!“ oli ülelihtsustatud ning samas ebaselge lubadus, mis ei pakkunud konkreetseid lahendusi.

Võrdluseks tõi autor välja teiste erakondade loosungeid. Keskerakond esitas lubaduse: „Tõstame alampalga 1000 euroni,“ ning Reformierakond ütles: „Majanduskasvu ja töökohtade loomist soodustav maksureform – tööjõumaksude vähendamine 750 € töötaja kohta (Praxis 2015).“ Mõlemas loosungis kajastus majanduslikku populismi. Keskerakonna sõnastuse puhul anti inimestele lootust, et saavad tulevikus rohkem palka. Unustati ära, et alampalga tõstmisel toimuvad keerukad protsessid ning millised võivad olla sellise lubaduse ühiskondlikud tagajärjed. Reformierakonna lause tekitas mulje, et see oli töötajale suunatud, kuigi mõjud ei pruugi jõuda töötajateni (*Ibid.*). Rohelised ütlesid: „Lubame, et Riigikogusse saamisel jagame pool erakonnale eraldatud riigipoolsest toetusest heategevuseks (*Ibid.*).“ Antud juhul oli tegu emotsionaalse loosungiga, kus püüti valijale ennast näidata õilsana.

Sotsiaaldemokraadid pakkusid lihtsustatud lahendust keerukale probleemile: „Tagame, et Eesti inimeste sotsiaalne kaitse on tagatud ka välisriikides elamise, töötamise ja viibimise korral (*Ibid.*).“ Sellise loosungi puhul jäi sisu arusaamatuks, milline on kaitse ja kellele seda tagatakse. IRL lubadus kõlas järgmiselt: „Tänane korrumppeerunud [Tallinna] linnavõim on kahjulik kogu Eestile, sest see takistab ettevõtluse arengut ja inimeste elatustaseme tõusu. Selline linn pole tänapäevane ega atraktiivne ei meie enda noorte ega ka mujalt pärit tippspetsialistide jaoks, keda vajavad meie ettevõtted. Seisame nii riigi kui linna tasandil selle eest, et Tallinnast saaks arengupiduri asemel selle vedur (*Ibid.*).“ IRL kasutas tehnikaid, mis räägivad rahva nimel ja vastanduvad teistele parteidele. Mainimata oli jäänud fakt, et majandusnäitajate alusel on Tallinna omavalitsus üks võimekamaid

omavalitsusi (*Ibid.*). Rahvaliidu loosung 2011. aasta valimistel oli „Eestimaist leiba ja tööd (e-Riigi Akadeemia 2011)!“ Tegu oli emotsionaalse loosungiga, kus on mängitud on rahvusidentiteedi peale.

2.1.2. Rein Langi aktsioon

25. märtsil tegi NO99 aktsiooni „200-st tehakse 6500“ (NO 76,8). See oli kolmas silmapaistev tegevus, mida kajastati eredalt meedias. Seda kutsuti nii-öelda Rein Langi aktsiooniks. NO99 korraldas ühekordse *performance*’i NO-teatrimajas, mida käis vaatamas ka Rein Lang. Etenduse käigus jagunes publik pooleks – pool oli lava peal, pool istus publikus, kaasa arvatud Rein Lang. “*Tiit Ojasoo käitus kui pesueht poliitik, esitades TV 3 otsesaates „Värske Ekspress“ kallutatud ja kontekstist välja rebitud väited. /.../ Kui Ojasoo esitas otsesaates teadlikult populistlikku poolikut tõde, siis on tegemist valetamisega ja kahjuks on ta Langi naeruvääristades poliitika puhastamise aktsiooni tõsiseltvõetavust tublisti kahjustanud* (Sirbits 2010).“ Meedia kaasabil sai Rein Langi aktsioon niivõrd palju tähelepanu, jättes kõrvale tõese informatsiooni. Rein Lang istus publikus, ilma et oleks tema öeldu pärast etendust katkestatud. Tiit Ojasoo luiskamine „Värske Ekspressi“ telesaates oli kunstiline väljund, etteheitmaks poliitikute julgust valetada avalikkuses. Antud aktsiooni sai analüüsida kui poliitteatrit, mitte kui populistlikku tegevust.

2.1.3. Flash-mob

Flash-mob kujutas endast Ühtse Eesti hümnid laulmist Vabaduse Väljakul Tallinnas (Ühtne Eesti Suurkogu 2010). Ühtne Eesti tegi oma Facebooki leheküljel postituse *flash-mob*’i kogunemiseks. Poliitteatri aspektist vaadates oli tegu *performance*’iga avalikus kohas, kus Boali teooriat käsitledes muutus publik etendajaks (vt 1. osa, 14). *Flash-mob* oli kui alternatiivne kommunikatsioonimeetod – näitlejad leidsid publikuga ühise keele, tekitades kogukonnatunnet.

Ühtse Eesti Facebooki lehe *flash-mob*’i postitust saab tõlgendada Praxise uuringu järgi emotsionaalseks üleskutseks ja eliidi vastandumiseks (vt 1. osa, 7). Ühtne Eesti tahtis näidata rahva vooruslikkust ühislaulmise näol. Balti riikide populismi uuringust selgus, et sotsiaalmeediat võib kasutada populistliku mobilisatsiooni kanalina, kuid Eesti

erakonnad seda ei tee (Jakobson et al. 2012, 119). Sotsiaalmeedia kaudu on võimalik endale poolehoidu võita, kuid samal ajal võib palju negatiivset tagasisidet saada. Sotsiaalmeedia kaudu on raske homogeenset ja ühtset gruppi mobiliseerida, sest alati on ka neid, kes väljendavad vastumeelt (*Ibid.*, 120). 2011. aasta seisu järgi kasutasid Eesti erakonnad sotsiaalmeediat tagasihoidlikult, kuna kampaania tegemisel pandi rohkem rõhku erakonna kodulehtedele (e-Riigi Akadeemia 2011, 158).

Facebookis olid kõige aktiivsemad Reformierakond ja IRL, seejärel Sotsiaaldemokraadid, Rohelised, Keskerakond ja Rahvaliid (*Ibid.*, 151). Kampaaniad ei ole olnud sotsiaalmeedias nii olulise tähelepanu all, kuna esiteks, eelarve sellele on väike, teiseks, kandidaadi tuntus oli olulisem kui sotsiaalmeediavõrgustiku kasutamise aeg, kolmandaks *online*-kampaania jõuab nendeni, kes on poliitiliselt aktiivsed (*Ibid.*, 151 & 159). Poliitilised erakonnad ja noortekogud kasutavad Facebooki, et jagada artikleid, teadvustada erakonnaga seotud üritustest või saata tervitusi rahvale (Jakobson et al. 2012, 108). Ühtne Eesti kasutas samasugust strateegiat, et jagada informatsiooni nendega, kes olid kursis Ühtse Eesti tegevusega.

2.1.4. Koristamisaktsioon Saku Suurhalli ees

Ühtse Eesti noortekogu aitas koristada Saku Suurhalli ees olevat prügi. Koristamisaktsioonist tehti Facebooki postitus: „*././ Koristustalgud toimusid loomulikult Ühtne Eesti liidrite näpunäidete järgi, sest inimeste koostegutsemiseks on vaja eelkõige liidreid. ././ Väsinud, kuid õnnelikud kaaslased vastasid kui ühest suust: "Üks kõigi, kõik Eesti eest (Ühtne Eesti Suurkogu 2010a)!"*“ Praxise uuringu kohaselt sai autor siduda Ühtse Eesti tegevust populistliku käitumisega. Ühtse Eesti postitus kajastab emotsionaalset üleskutset ja rahva nimel rääkimist. Postituses kõlas, et koostegutsemiseks on vaja liidreid – see viitab justkui probleemile, et Eestis puuduvad liidrid ning Ühtne Eesti on leidnud sellele lahenduse. Nad propageerivad ennast võimuladvikule. Koristamisaktsioon näitab üles rahva vooressikkust ja õilsameelsust, mida eliidi puhul ei näe. Selline žest näitab, et Ühtse Eesti liikmed on tavalised inimesed, sest nad koristavad prügi ja teevad ühiskasulikke tööd. See on populistliku olulisim omadus – ta on üks rahva seast (vt 1. osa, 7).

2.1.5. Plakatite sodimise aktsioon ja intervjuu Priit Pulleritsuga

Plakatite sodimise aktsioon oli üks sündmustest, mida kajastati igas meediaväljaandes. Plakatitele soditi lauseid nagu „NO666“, mis oli suunatud Keskerakonna noortekogule, kuna Keskerakonna plakatitele kirjutati „Kranich 666“ (ERR 2013). Ajakirjanik Priit Pullerits tegi Tiit Ojasoo ja Ene-Liis Semperiga intervjuu sel teemal. *“Te ainult ei peegelda, vaid koguni kujundate üldist situatsiooni ja õhustikku./.../ Teie Ühtne Eesti on populistlik, idealistlik ja vasakpoolne ka takkapihta. Ütlete, et pangad vastutagu laenude eest, ja teie tööhõiveprogramm on samuti väga ambitsioonikas, millega ükski riik pole hakkama saanud (Pullerits 2010).”*

Semperi ja Ojasoo mõte kogu intervjuus oli see, et Eesti erakonnad mõtlevad lühikeses perspektiivis ning annavad lubadusi, mida ei suudeta täide viia. Reformierakonna loosung „Euroopa viie rikkaima riigi hulka,“ on samuti populistlik ja idealistlik ning tolle aja kohta ebatõenäoline. Kuid vaatamata utoopilistele lubadustele, valitakse siiani Reformierakonda. Ojasoo leiab, et Eesti erakondadel puudub pikem perspektiiv, kõik plaanid on kuni viie aasta pikkused. Nad heidavad ette, et töötustase niivõrd kõrge on ning valitsus ei taga Eesti riiklikke huve, kuna ei ole suutnud leida lahendust pikemas perspektiivis (*Ibid.*).

Pulleritsu intervjuu analüüsidest sai järeldada, et Tiit Ojasoo ja Ene-Liis Semper käitusid kui populistid. Eelnevas lõigus on selgelt näha antielitistlikku suhtumist – Ühtne Eesti vastandub eliidile, kritiseerides Reformierakonna tehtud otsuseid Eesti poliitmaastikul. Lisaks löid teatritegijad intervjuu käigus kriisinarratiivi. Valitsus ei taga riiklikke huve ja ei mõtle Eesti tulevikule pikemas perspektiivis. Selle öelduga õhutasid kriisi, kuna rahva ja valitsuse vahel on ebakõlad ootuste ja vaadete osas.

2.1.6. Valimiskooli videod

Valimiskool oli Ühtse Eesti poolt YouTube'i keskkonda üles laetud videoklippide sari, kus Jaak Prints rääkis Eesti erakondliku süsteemi toimetehhanismidest (YouTube 2010). Videod olid üprisiski tõetruud ning üldhariduslikul eesmärgil loodud. Valimiskooli videod olid poliit teatrile omase huumori ja iroonia võtmes tehtud (vt 1. osa, 13). Võrreldes eelnevalt kirjeldatud aktsioonidega, oli Valimiskooli videosari üks vähestest tegevustest,

mis kinnitas, et Ühtne Eesti oli teatriprojekt, mitte populistlik liikumine. Eelnevad aktsioonid on andnud emotsionaalseid signaale, tekitades üldrahvalikku lootust, nagu Ühtsest Eestist võiks välja kasvada uus jõud. Ent Valimiskool oli piisavalt neutraalne, kuna ei lisanud omapoolset arvamust erakondliku süsteemi osas. Eesmärgiks oli harida valijaid.

2.1.7. „Ühtne Eesti Suurkogu“

7. mail toimus Saku Suurhallis massietendus „Ühtne Eesti Suurkogu“, kuhu kogunes üle 6500 inimese (Lamp 2010). NO99 etendas Ühtse Eesti erakonna kogunemist, jäljendades suurkogule omaseid talitlusi, nagu esimehe valimised, kihutuskõned, ühislaulud ja meelelahutuslikud intermeediumid. Suurkogu etendus kasutas kõikvõimalikke elemente parteide suurkogudest.

Reinhardti sõnul tekib massietenduse käigus eriline side etendaja ja publiku vahel, kuna näitlejad kasutavad kogu etenduse ruumi, tungides publiku sfääri (Fischer-Lichte 2005, 52). Sel viisil tekib illusioon, nagu publik oleks osa etendusest. Näitlejad tekitavad ajutise kogukonnatunde – vaatamata eriilmelisele publikule, kogevad inimesed üheselt neid emotsioone, mida näitlejad antud hetkel pakuvad. Massietenduses kasutatavad helid, valgus ja liikumine tekitavad teatud atmosfääri, mis võib olla väga intensiivne (*Ibid.*). Atmosfäär seob etendaja ja publikut ühte, kuna selle loob ümbritsev keskkond (*Ibid.*, 54). Ka Suurkogu ajal loodi väga tugev atmosfäär valgusšõu, patriootliku muusika, klakööride kaasaelamise, tantsude ja kõnedega.

„Ühtse Eesti Suurkogu“ muutis huvitavaks see, et etenduse ajal seletas Jaak Prints, milliseid poliit tehnoloogiaid kasutab Ühtne Eesti, võttes eeskujuga teistelt erakondadelt. Näiteks, NO99 oli palganud klakööre, keda tutvustati publikule. Klakööride eesmärk oli mõjutada rahva arvamust, hääletades Tiit Ojasoo poolt esimehe valimiste ajal. Isamaaliit palkas samuti oma suurkogu ajaks klaköörid, kes pidid Tunne Kelamile kaasa elama, et emotsionaalselt mõjutada teiste inimeste häält (ERR 2010). Teine näide on seotud manuaalidega, kellele oma hääl anda erakonna esimehe valimistel. IRL-i suurkogul oli manuaalis ära märgitud inimesed, keda võiks kindlasti valida (*Ibid.*) Kolmandaks tutvustas Jaak Prints, kuidas valimisringkondadest häält endale võita. Bussidega

saabuvad just erakonda vastuvõetud tundmatud inimesed, kes annavad esimehekandidaadile hääle mingite hüvede eest.

Suurkogu kulminatsioon toimus esimehe valimiste ajal. Esimehekandidaadid olid Allar Jõks ja Tiit Ojasoo. Näitlejate kõned, mis eelnesid esimehekandidaatide kõnedele, ning kaasa arvatud Allar Jõksi sõnavõtt kehastas abstraktset personalismi. Abstraktne personalism tähendab näitleja suhestumist publikuga (Alexander et al. 2006, 228). Mida abstraktsem on sisu, seda isiklikum see on. Isiklik sõnum vallandab emotsiooni, mis võimaldab vaatajal suhestuda näitlejaga. Kui publik suhestub näitlejaga, omab näitleja võimu ning suudab seega mõjutada publikut (*Ibid.*). Kõned mõjutasid publikut niivõrd, et publik muutus etendajaks, kes hakkas ise edasi etenduse kulgu juhtima.

Publik hakkas etendust juhtima hääletamise teel. Publik otsustas, kellest sai esimees. Sms-hääletuste teel oleks võitnud Allar Jõks, kuid valimisringkondadest saadud hääle tõttu võitis esimehetooni endale Tiit Ojasoo. Tiit Ojasoo lõpulause „Te olete vabad!“ tekitas publikule segadust ja kohati pettumust. Autor sidus „Ühtne Eesti Suurkogu“ Augusto Boali rõhutute teatri kontseptsiooniga. Saalisviibijad muutusid ise etendajateks hääletamise teel. Nad avaldasid oma arvamust, valides uue esimehe. Kuna publik muutus etendajaks, siis oli neil võimalus vabaneda rõhutud tundest (vt 1. osa, 14). Publik mängis etendusel kaasa, seega nad said etenduse lõpuks vabaks.

2.2. Meedia vastukaja

Meedia hoidis projekti pidevas rambivalguses ning selle tulemusel võitis Ühtne Eesti paljude inimeste poolehoidu – projekti toetasid suurel määral ettevõtjad ja suhtekorraldusspetsialistid. Tugevate sidemete tõttu ajakirjanikega oli võimalus NO-teatril sattuda Postimehe esikaanele. *“Ants Lusti ja Janar Toomesso hinnangul on teater suutnud meediat oskuslikumalt ära kasutada, kui erakonnad seda suudavad. Tänapäeval tehakse tihti kampaaniaid lainetena, hämatakse tegelike motiividega, mängides inimeste tähelepanuga ja selgus ei ole iseenesest eesmärk.* (Villak-Niinepuu 2010).“

Suhtekorraldaja Daniel Vaarik aitas teatril kommunikeerida avalikkusega. Ühte tehnikat, sooja- ja külmaveekraani, kasutati metafoorina (ERR 2013). Soojaveekraan tähendas NO99 tegevuse kajastamist kui poliitilist liikumist. Külmaveekraan see-eest tegeles

projekti kajastamist teatrietendusena. Daniel Vaariku abil oli tasakaal nende kahe pooluse vahel. Soojaveekraani mäletas meedia rohkem, kuna spekuleeriti Ühtse Eesti erakonnastumisest.

Jaak Alliku sõnul suurimaks ohuks võis osutada projekti ületamine kunstilistest piiridest ning muundumine poliitiliseks liikumiseks (Koorits 2010). Eestis oli (siiani on) ligikaudu 30% poliitilise eelistuseta valijaid, kes oleksid võinud hääletada Ühtse Eesti poolt, kui teatritegijad oleksid otsustanud luua parteid. See valijasgrupp toetas omal ajal Res Publicat, Rohelisi ja Indrek Tarandit, sest nad ei tahtnud valida Mart Laari, Edgar Savisaart või Andrus Ansipit (*Ibid.*).

Ettevõtja Heldur Meerits pooldas Ühtse Eesti tegevust, sest ootas uue jõu järele. Tema uskus, et Ühtsest Eestist oleks võinud saada rahvaliidumine, mis muudaks poliitikat (Koch 2010). Ettevõtja Tiit Pruuli nentis, et Eesti vajas eelkõige moraalset vahetust. „*Poliitikud peaks praegu rohkem kui poliit tehnoloogiatele mõtlema eetikale ja moraale. Ses osas on Ühtse Eesti tehtav revisjon vajalik (Ibid.)*.“ Eetika ja moraal on populismi kaks iseloomulikku tunnust, millele rõhutasid oma loosungite läbi ka Ühtne Eesti (Gidron & Bonikowski 2013, 7).

Tallinna Ülikooli kultuuriloo professor Rein Veidemann kajastas arvamuse artikli NO99 tõe avalikustamisest. Tema arvates NO99 tõi avalikkusele tänapäeva tõe. Tõe tuli moonutada, kuna valgusesse ei saa visata selgekujulist tõe – see ei mõju (Veidemann 2010). Et avalikkus võtaks tõe kuulda, peab teistmoodi lähenema, et ühiskonda raputada.

Politoloog Juhan Kivirähk oli seisukohal, et Ühtse Eesti ettevõtmised võisid üks hetk alluda avalikkusele, mitte enam teatritegijatele (Kivirähk 2010). Selle negatiivne mõju võis kujundada uue populismilaine tõusu, ent samas puhastada soiku vajunud poliitilist kultuuri. Ühtne Eesti oli Kivirähki arvates hea raputus, mis võis luua tee uuele poliitilisele jõule.

Ühtse Eesti tegevus sütitas inimesi arvamust avaldama, mida nemad arvavad poliitilisest olukorrast. Autor tegi järeldused, et Ühtne Eesti andis meediale võimaluse tuua päevavalgele rahva rahulolematust. Mida rohkem Ühtne Eesti tegutses, seda suurem segadus tekkis meedias, kas teatriprojekt on poliititeater või hoopis uus erakond. Ühtne

Eesti mängis emotsioonidele tuginevat mängu, mis meedia kaudu võis ühiskonda ärevile ajada. Ärevile ajas seepärast, et ükski Eesti teater ei ole varem teatripiiridest sel moel välja läinud.

3. Empiiria

3.1. Empiiriline ülesehitus

Empiiriline osa hõlmas endas 8 intervjuud. Autor otsustas intervjuud läbi viia 2007. aastal Riigikokku valitud erakondade esindajatega. 2007. aastal sai 6 erakonda Riigikokku (Riigikogu 2020). Nendeks olid: Reformierakond, Sotsiaaldemokraadid, Rahvaliid, Keskerakond, Eestimaa Rohelised, ning Isamaa ja Res Publica Liit (edaspidi IRL). Intervjueeritavateks olid Rein Lang, Marju Lauristin, Karel Rüütli, Jaanus Karilaid, Joonaks Laks ning Margus Tsahkna. Lisaks tegi intervjuu Tartu Ülikooli Johan Skytte poliitikauuringute instituudi lektor Rein Toomlaga. Rein Toomla ja Jaanus Karilaiuga oli autor meilivahetuses, kuna füüsiliselt ei olnud intervjuuks võimalik kohtuda.

Töö kaigus viis autor läbi kaht laadi intervjuusid. Ühelt poolt uuris autor, kuidas erakonnad 44-päevast projekti vastu võtsid. Teiselt poolt on oluline lisada töösse ka eksperdi arvamus, kes saab kõrvaltvaataja positsioonist olukorda analüüsida ning kes ei ole kallutatud Ühtse Eesti tegevusest. Intervjuu andis olulise väärtuse bakalaureusetöö kirjutamisele, sest inimesed, kes puutusid kokku ja olid kursis Ühtse Eestiga, said tagantjärele mõeldes öelda, kas Ühtne Eesti mõjutas mingil määral Eesti ühiskonda või mitte.

Autor transkribeeris Irving Seidmani toimetatud raamatu järgi „Interviewing as Qualitative Research“. Kvalitatiivse analüüsi puhul on palju arvamusi transkribeerimise osas. Seidman on seisukohal, et transkribeerimise puhul ei ole oluline kogu informatsiooni töösse lisada, mida suuliselt kõnelt on kogutud (Seidman 2006, 122). Teatud kordavad parasiitsõnad, nagu „ee“, „noh“, „nagu“ on transkribeerimise käigus välja jäetud, et alles jääks vaid vajalik informatsioon. Omapärased sümbolid, mis olid igale intervjueeritavale omased, jättis autor tööst välja.

Autor koostas poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuud annavad suuremat mänguruumi ning võimaluse läheneda oma küsimustele teise nurga alt (Brinkmann 2013, 21). Poolstruktureeritud intervjuud võivad anda rohkem informatsiooni ja tekitada huvitavamat dialoogi. Poolstruktureeritud intervjuu eesmärk on saada küsitletava kirjeldusi, et tõlgendada kirjeldatud nähtuste tähendust (*Ibid.*). Autor

viis läbi neli silmast silma intervjuud, ühe telefoniintervjuu ning kaks intervjuud meili teel. Kõik intervjuud olid individuaalsed. Individuaalse intervjuu positiivne külg on see, et intervjuueerija saab kergemini ja kiiremini kätte vajalikku informatsiooni, võrreldes grüpiintervjuuga (*Ibid.*, 27).

3.2. Intervjuud

3.2.1. Intervjuu Marju Lauristiniga

Autor viis esimese intervjuu läbi Tartu Ülikooli sotsiaalse kommunikatsiooni professori, kes on samuti Sotsiaaldemokraatide erakonnaliige, Marju Lauristiniga. Esiteks, tema jaoks oli Ühtne Eesti kui poliititeater. Lauristin ei uskunud, et sellest saaks tekkida päris erakond. Ühtne Eesti tema sõnul oli poliitiline harimine, kuna 2010. aastal oli poliitiline kultuur madal ja vajab mingit selletaolist jõudu. Kriitiline suhtumine oli tol ajal tõusujoones. NO-teater tegi tema arvates poliitilist *performance*'it, mis oli mitmetähenduslik. Seepärast käis avalikkuses mõistatamine, kas tekib partei või mitte.

Tema sõnul püüdis etendus anda edasi läbi vahetu emotsiooni, kuidas tekib populistlik juhikultusega poliitiline liikumine. „Ühtne Eesti Suurkogu“ laskis inimestel sisemiselt läbi tunnetada massimeeleolu. Lauristin nentis, et paljud olid pettunud pärast Suurkogu, et parteid ei tekkinud. Ühtne Eesti oli väga hariva eesmärgiga, kuna Jaak Prints Valimiskooli videod andsid Lauristinile kui poliitilise kommunikatsiooni õppejõule uurimismaterjali.

Ühtne Eesti oli Lauristini arvates eriline projekt, kuna sai omal nahal tunda, mis moodi üks fiktiivne liikumine üritab manipuleerida rahvamassiga. Ta oli seisukohal, et Ühtne Eesti sai nii populaarseks, kuna meedia ja politoloogid pidevalt arutasid sellel teemal. Ta ütles, kui ei oleks Res Publicat tekkinud, siis ei oleks keegi kartnud Ühtset Eestit. Res Publica tuli sarnase projektiparteiga. Seepärast sarnanes „Ühtne Eesti Suurkogu“ Res Publica võimuletulekuga – kasutati samu poliititehnoloogiaid ja populistlikke võtteid. Kartsid need, kes tulid ise samamoodi võimuladvikusse – Res Publica enda inimesed.

Lauristini arvates selline teatriprojekt oli oluline, sest see äratas inimesi hariduslikul eesmärgil. Ühtne Eesti oli hariv, kuid kordagi ei tekkinud temal mõtet, et Ühtset Eestist võiks erakond saada. Lauristin nimetas Ühtset Eestit 2010. aasta jõuks sellest

vaatevinklist, et Valimiskooli videod andsid tavainimesele informatsiooni erakondliku süsteemi toimimisest. Ta rõhutas, et oluline on teha vahet kunstilisel mängul ja poliitikal (mis on ka mõnikord mäng). Neid kahte eristab kasu. Poliitikas tehakse mängu selleks, et saada võimu, aga teater annab edasi elamust, et tekitada teatud arusaamu või mõtteid.

3.2.2. Intervjuu Joonas Laksiga

Autor viis teise intervjuu läbi Eestimaa Roheliste Erakonna peasekretäri Joonas Laksiga. Ta mäletab Ühtse Eesti tegevust väga hästi, sest hoidis sellel silma peal. Tol ajal ei kuulunud veel Roheliste erakonda, kuid oli poliitiliselt aktiivne. Tema arvates oli Ühtne Eesti ühiskonna uus jõud, mis raputas kõiki poliitikuid. Otseselt hirmu nahka ei ajanud, kuid motiveeris erakondi tegutsema. Ta oli seisukohal, et niipea kui Ühtne Eesti oma tegevuse lõpetas, kadus ka Riigikogus olevate erakondade motivatsioon.

Laks ütles, et Ühtne Eesti pakkus konkurentsi 44-ks päevaks, kuid ei mõjutanud suures pildis erakondade toimemehhanisme. Siiani on rahva kaasamisega probleeme Joonas Laksi arvates. Näiteks 1000 allkirjaga on võimalik muuta eelnõusid, mida kindlad komisjonid vaatavad Riigikogus üle. Kuid paraku enamik nendest eelnõudest ei vaadata üle, vaid visatakse kõrvale. Seega, suures pildis Ühtne Eesti ei mõjutanud Eesti poliitmaastikku, kuid see oli oma aja tegija – 2010. aastal mõjutas Ühtne Eesti poliitilist kultuuri ning andis teatud impulsse teistele erakondadele, mis ajendas neid tegutsema.

Ta arvas, et Ühtne Eesti oli ajendatud sellest, et 30% valijahääletest oli õhus ning Ühtne Eesti sai sellele tähelepanu pöörata. Joonas Laks oli seisukohal, et Ühtse Eesti tegevuse tõttu jäid tulemata uued erakonnad ning seepärast sai vaid 4 erakonda Riigikokku. Lisaks nentis ta, et väike hirm on hea poliitikutele, kuna see andis põhjust tegutsemiseks. Kuid ta rõhutas, et 2010. aastal ei olnud poliitikutel ärevust Ühtse Eesti pärast, vaid pigem ettearvatute olukordade ja sündmuste ees.

3.2.3. Intervjuu Margus Tsahknaga

Autor viis läbi kolmanda intervjuu endise IRL-i esimehe Margus Tsahknaga. Margus Tsahkna oli samuti endine Isamaaliidu liige. Tsahkna arvates mõjutas Ühtne Eesti väga tugevalt Eesti poliitmaastikku, kuna avalikkuses oli päris pikalt segadus, kas Ühtsest Eestist saab erakond või mitte. NO99 mängis reaktsiooni peale ning Tsahkna arvates päris

paljudel oli Suurkogu ajal hirm, et võib tulla uus jõud. Tsahkna oli seisukohal, et poliitika on muutunud konfliktide kunstiks – teiste erakondade või poliitikute sildistamine ja mahategemine käib poliitika juurde. Kui Ühtsest Eestist oleks saanud erakond, oleks Tsahkna hea meelega koostööd teinud.

„Ühtne Eesti Suurkogu“ oli väga hästi läbimõeldud poliiteteatrietendus – see aitas teadvustada inimestele, kuidas populismist läbi näha. Tsahkna tões, et populism on paratamatu – see käib iga ühiskonnaga kaasas. Tema arvates Ühtse Eesti tulemuseks oli stabiilsuse periood – ühtegi uut populistlikku erakonda ei tulnud juurde. Seepärast vaid 4 erakonda saigi Riigikokku. Projekt oli Tsahkna jaoks väga usutav ja professionaalne, kuna fiktiivset erakonda loodi näitlejate poolt ja ilma vastutustundeta. Näitlejad mängisid nii tõetruult ja töid näiteid elust enesest.

Tsahkna näeb täna populismi EKRE ideoloogia näol. Väljaspool Eestit näeb samuti populismi tõusu. Ta meenutas Res Publica ja Isamaaliidu ühinemist, mil IRL-is toimus suurkogu täpselt nii, nagu Ühtne Eesti seda etendas Saku Suurhallis. IRL-i suurkogudel saabusid bussidega just vastuvõetud tundmatuks jääda soovivad inimesed Ida-Virumaalt ja Peipsiäärest, kes ei teadnud erakonnast midagi. Neile oli antud hüvede eest sedel, kuhu oli ära märgitud, kelle poolt peab hääletama. Häälte saabumine ringkondadest oli Tsahkna jaoks *deja-vu*. See oli üks põhjus, miks Tsahkna astus välja IRL-ist.

2010. aastal oli meelsus selline, et Ühtne Eesti erakonna loomine oleks olnud tema arvates võimalik. Sellist jõudu oli vaja tol ajal. NO99 eksperimenteeris ühiskonnaga ning selle mõju oli Tsahkna meelest ilmselgelt tunda. Tsahkna järeldas, et poliitikud, avaliku elu tegelased, arvamussaadajad jt. tundsid häbi, kuna Ühtne Eesti peegeldas Eesti ühiskonda.

Tsahkna võttis endaga kaasa nii mõndagi – „Ühtne Eesti Suurkogu“ õpetas ja näitas, kuidas tegelikult erakonnasiseselt süsteem toimib. Tsahkna sai tunda uuesti, kuidas suurkogu toimib ja kuidas inimesi kutsutakse erakonda, sest IRL-is käituti samamoodi. Tsahkna arvates oli Ühtsel Eestil hea platvorm ja turundus, millest eeskujuga võtta.

3.2.4. Intervjuu Rein Langiga

Autor intervjueris Reformierakonna liiget Rein Langi. Tema sõnul oli tegemist tavalise teatriprojektiga. Ühelt poolt tekkis Langil tunne, kui rumal oli eesti rahvas, kes nägi

Ühtset Eestit poliitikana. Teisalt, tema arvates läks hästi, et väga palju inimesi mõistsid, et tegemist oli vaid teatriprojektiga. Küll aga tunnistas, et Reformierakonnas oli neid inimesi, kes tõsimeeli uskusid, et Ühtne Eesti oli poliitiline liikumine. Poliitilise liikumise puhul oleks olnud Ühtsel Eestil ka ideoloogia ja tegutsenud teatud maailmavaate järgi. Ühtne Eesti aga näitas seda, kui manipuleeritav on demokraatia. Langi sõnul oli Ühtne Eesti ajakirjanduse ja kunsti segu. Ent probleem seisnes selles, kas inimesed võtsid seda rohkem kui kunsti või ajakirjandust. Langi arvates võtsid paljud Ühtse Eesti tegevust rohkem ajakirjandusena.

Rein Lang spekuleeris, kui Ühtne Eesti oleks Saku Suurhallis partei moodustanud, siis oleksid valimistele läinud ja võitnud ligikaudu 10% häältest. Ent NO-teatri inimesed olid piisavalt vastutustundlikud ja ei tahtnud populistlikku erakonda formaalselt luua. Rein Lang kiitis NO-teatri turundust, sest keegi ei ole varem teatris välja mõelnud sellisel mastaabil trikke, kuidas iga meediakanali kaudu avalikkuse tähelepanu köita.

Rein Lang arvas, et Ühtne Eesti ei olnud poliitteater (kui siis teatud elemendid tõid nähtavale poliitilise teatri ilminguid), vaid kunstiliste vahenditega tehtud propagandistlik väljendusviis. Langi arvates ei ole võimalik Eestis poliitteatrit teha, sest Eesti on demokraatlik ühiskond, kus keegi ei pane takistusi ette sõnavabadusele ja väljendusvabadusele. Lang järeldas, et NO-teater kompas manipulatsioonipiire, mis läks veidi üle piiri, kuid suures pildis Ühtne Eesti ei mõjutanud Eesti poliitmaastikku.

3.2.5. Intervjuu Karel Rüütliga

Autor tegi intervjuu Rahvaliidu endise esimehe Karel Rüütliga. Karel Rüütli oli seisukohal, et Ühtne Eesti muutis erakondi natuke närviliseks, sest parteid ei saanud päris täpselt aru, kas tegemist on tõesti suurepärase etendusega või on järjekordse Res Publica 2 projektiga. Saku Suurhallis köeti emotsioonid väga oskuslikult üles – seega ei oleks Rüütli arvates olnud Ühtsel Eestil probleemi mobiliseerida inimesi erakonda. Ta tõdes, et teatud hulk häáli on kogu aeg liikumises ja kui keegi suudab pakkuda neile meelepärast kontseptsiooni, siis nad ostavad selle ära.

Ühtse Eesti mäng tundus Rüütli arvates sedavõrd professionaalne tollel hetkel, et väga paljud erakonnaaastikul tegutsevad inimesed tundsid, et Ühtsest Eestist oleks võinud

saada erakond. Ta oli seisukohal, et inimesed väsivad ära ühel hetkel vanadest nägudest, kes on juba kümneid aastaid olnud võimul. Inimestel tekib mingi tüdimus ning soovivad näha uusi ideid ja värskeid nägusid, kellel on teistsugused ambitsioonid.

Rüütli arvas, et kogu projekt sundis erakondi tõsiselt peeglist vaatama ja oma tegevust analüüsima. Ühest küljest tulid uudsete utoopiliste ideedega. Teisest küljest olid nad ka julged. Nad parodeerisid teatud määral, naeruvääristasid mingeid asju, aga see rahvale meeldis. Rüütli meenutas Ühtse Eesti oskust mängida inimeste emotsioonidega, mille tulemusel see liikumine nii populaarseks muutus. Tema arvates teeb ühiskond ühel ajal niikuinii mingisuguseid muutusi ja muutuste tulemusena tekivad uued poliitilised liikumised.

Karel Rüütli oli seisukohal, et Ühtne Eesti õpetas inimestele nägema poliitikat kõverpeeglist või teise nurga alt. Ühiskondliku liikumisena oli see põnev ja vajalik. Ta arvas, et iga suur ühiskonnaraputus puhastab natuke õhku või lööb pilti selgemaks. Rüütli arvates Ühtne Eesti distsiplineeris poliitikuid või erakondade programmi ja poliitikasisu põhjalikumalt üle analüüsima. Ühtse Eesti sisu, nagu Valimiskooli videod, võeti Rüütli arvates kui tagasisidet poliitikute ja erakondade tegevusele.

Tol ajal arvestas Rahvaliid oma poliitikate kujundamises ja poliitsõnumites sellega, et ühiskond oli muutumises ja arenes uuel kursil. Rahvaliid uuendas nii erakonnaprogrammi kui ka organisatsioonilist tööd. Nad muutsid erakonna ja erakonna koostööpartnerite suhtlemise avatumaks. „Ühtse Eesti Suurkogu“ mõjul parandas Rahvaliid enda korraldatud avalikke arutelusid ja diskussioone. Rüütli arvates Ühtne Eesti mõjutas kõige enam erakondade käitumist – see sundis muutma erakondade platvorme ja käitumismaneere. Rüütli ütles kokkuvõtteks, et „Ühtne Eesti Suurkogu“ tõi välja poliitilise stagnatsiooni välja, mis ajendas erakondi oma põhimõtteid ja avatust muutma.

3.2.6. Intervjuu Jaanus Karilaiuga

Autor tegi meili teel intervjuu Keskerakonna liikme Jaanus Karilaiuga. Ta mäletab, et Ühtne Eesti tekitas meedias tähelepanu. Keskerakonnas tuli jutuks Ühtne Eesti tegevus, kuna Keskerakond andis etendusele ainet. Karilaid nentis, et Keskerakond ei tundnud Ühtse Eesti tegevuse ees hirmu ega ärevust, vaid pigem põnevust. Kuna rahvale meeldis

Ühtne Eesti, oleks Karilaiu arvates võinud tekkida ka erakond. Ka Res Publica tegi tema meelest etenduse – tuli ja kadus. Karilaid lausus, et Ühtsel Eestil oli potentsiaali ja andekust saavutada suurt tähelepanu, seega see projekt oleks võinud olla 2010. aasta jõud. Kuid projekt jäi teatripiiridesse, ei mõjutanud see tema arvates Eesti poliitmaastikku. Kokkuvõtteks meenutas Karilaid, et NO99-l oli 2010. aastal teadlikkust tõstev (näiteks Valimiskooli videod), samas ka müüte kinnistav ja poliitikat naeruvääristav roll.

3.2.7. Intervjuu Rein Toomlaga

Autor tegi meili teel intervjuu Johan Skytte poliitikauuringute Instituudi õppejõu Rein Toomlaga. Rein Toomla ütles, et avalikkusel oli suur huvi NO99 tegevuse vastu. Ta on seisukohal, et poliitilises mõttes ei olnud Ühtse Eesti tegevus nii terav. Ühiskonnas oli ärevust – majanduskriis hakkas läbi saama, kuid keeruline aeg siiski jätkus. Euro tulek ei meeldinud kõigile. Seega – Toomla nentis, et oli rahulolematuid ja nende hulgas päris palju neid, kes olid veendunud, et uut erakonda oli vaja. Sellele hüpoteetilisele seltskonnale ei olnud oluline, kas tehakse see erakond teatris või kuskil mujal.

Toomla tähendas kuulujuttude liikumisest, nagu olemasolevate erakondade mõttekojad valmistuksid selleks, et keegi võiks hakata uut parteid asutama. Tegelikuses oli teada aga Res Publica kogemus. Toomla arvates hoidis see tagasi võimalikke asutajad ja hoiab neid tänase päevani. Rein Toomla meelest Ühtse Eesti mõjud olid vaid kunstilised. Poliitilises maailmas käis korraks väike sagin üle, mis hääbus pärast NO99 etendust. Seega Toomla järeldab, et ei muutunud ega tekkinud Eesti poliitmaastikul midagi.

3.3. Järeldused

Autori püstitatud hüpotees Ühtse Eesti poliitteatri ja populistliku liikumise kooslusest pidas paika. Aktsioonid, mida NO99 läbi viis, olid poliitteatrile omased, kuna nad reageerisid sotsiaalsete, majanduslike ja poliitilistele probleemidele, tuues välja erakondade kitsaskohti. Poliitteater on avalik esinemine – Ühtne Eesti just seda oligi. 44 päeva jooksul tegi NO99 *performance* 'it, avalikke aktsioone, reklaame, riputas tänavatele plakateid ning lõpetas projekti massietendusega. Kõik poliitteatrile omased nüansid pidasid paika.

Eesti poliitiline kultuur oli 2010. aastal madal. Inimesed soovisid näha muutust ühiskonnas – rahvas ootas uut poliitilist jõudu enne 2011. aasta Riigikogu valimisi. Ühtne Eesti ajastus oli seega täpne. Poliititeater peab oskama valida sihtgruppi, et tekiks toetajaskond ning NO99 sai sellega hästi hakkama. NO99 poliititeatrina mobiliseeris erinevaid inimesi enda projekti – ärimehed, avaliku elu tegelased ja tavainimesed toetasid ja elasid kaasa Ühtse Eesti tegevusele. Poliititeatri isepärasuseks on poliitiliste teemade kajastamine diskursuse näol – NO99 teadvustas inimesi populismist, luues ise fiktiivse populistliku liikumise (mida meedia vahendusel hiljem hakati nimetama erakonnaks).

Autor tegi järeldused, et Ühtne Eesti oli poliititeater, kuid väljendas samuti populistliku liikumise tendentse. Ühtne Eesti lõi oma noortekogu, hümni, kodulehekülje, liikmeskonna ja valimisreklaamid. Ühtne Eesti kasutas poliitilise retoorika võtteid, mida autor mainis eelnevates alapeatükkides, manipuleeris rahavaga ja kasutas populismi strateegilisi võtteid. Need nüansid annavad kinnitust, et tegemist oli populistliku liikumisega. Autor ei saanud nimetada Ühtset Eestit erakonnaks, kuna erakonna puhul oleks Ühtsel Eestil pidanud olema ka väljakujunenud ideoloogia, mille alusel luua erakonnaplatvorm ja põhikiri. NO99 teatritegijad suutsid inimestele luua illusiooni Ühtse Eesti erakonnastumisest, mida paljud (nii avaliku elu tegelased kui ka tavainimesed) uskuma jäid Suurkogu lõpuni.

Praxise uuringu järgi kasutas Ühtne Eesti sarnaseid võtteid, mida on teinud teised Eesti erakonnad. Ühtne Eesti võttis kasutusele järgmised tehnikad: majanduslik populism, ülelihtsustatud lahendused keerulistele probleemidele, kriisinarratiivi loomine, rahva eest rääkimine, emotsionaalne loosung. Populistlikuks muutis ka asjaolu, et Ühtne Eesti sildistas eliiti korrumpeerunuks ja halvaks, kes ei kuulanud rahva tahet. Aktsioonide käigus ülistas Ühtne Eesti rahvast ning mis veel olulisem – Ühtse Eesti liikmed pidasid end osa rahvaks. Cas Mudde definitsiooni järgi populismis vastandub meie ja nemad, kus meie antud juhul moodustab Ühtne Eesti koos tavakodanikega, kes on tüdinenud seiskuma jäänud poliitikast ning nemad on erakonna tagatoad ja teised Eesti tipp-poliitikud.

Intervjuude käigus selgus, et Ühtne Eesti ühtegi poliitikut külmaks ei jätanud – erakonnasiseselt arutati ja analüüsiti, mida see projekt endast kujutab. Intervjuudega sai autor kinnitust, et kuulujutud poliitikute ärevusest ja/või hirmust Ühtse Eesti ees, vastas

tõele. Ühtne Eesti tegi väga head turundust ning meedia aitas kaasa Ühtse Eesti populariseerimisele. Kõik intervjuueeritavad tõmbasid paralleele Res Publicaga, kuna Res Publica meenutas projektiparteid, mis tuli võimule sarnase emotsiooniga, mida Ühtne Eesti väljendas. Selgus, et 30% ripakil olevatest valijahäältest ei ohustanud erakondi, kuna igal valimistel esineb 30% ebaaktiivsed ja poliitikakauged inimesi. Pealegi, 2007. aastal oli valimisaktiivsus küllaltki kõrge (61,9%), võrreldes sellest varasemate valimistega (Vabariigi Valimiskomisjon 2015, 61). Seega, Ühtse Eesti väide, et inimesed on poliitikast eemaldunud ja kauged, ei vasta tõele.

Küll aga nõustusid intervjuueeritavad, et poliitilise kultuuri seis oli madal, mispärast Ühtse Eesti tegevusel oli soodumus saada populaarseks. Majanduslangus hakkas läbi saama, kuid paljud tavainimesed olid pettunud eurotuleku ja töötusemäära tõttu ning väsinud samadest poliitikutest. Inimestel tekkis tüdimus ja nad soovisid näha uut poliitilist jõudu. Kõikide poliitikute jaoks oli üllatav, kui paljud läksid nii Ühtse Eesti manipuleerimise ja meedias kajastatuga kaasa ning jäid uskuma, et Ühtsest Eestist võib saada erakond. Tsahkna, Karilaid, Laks ja Rüütli olid seisukohal, et Ühtsest Eestist oleks võinud saada erakond, sest sel oli potentsiaal ja ühiskonnas oli selline meelestatus, et oodati uut erakonda – seepärast kogus Ühtne Eesti endale laia toetajaskonda. Tsahkna spekulatsioon, et Ühtne Eesti oleks võinud isegi võita 2011. aasta Riigikogu valimised. Rein Lang spekulatsioon, et Riigikokku kandideerimisel oleks Ühtne Eesti endale võitnud maksimaalselt 10% valijahäältest.

Ühtse Eesti tegevust liigitasid intervjuueeritavad erinevalt: Marju Lauristin, Margus Tsahkna, Joonas Laks, Jaanus Karilaid ja Rein Toomla nimetasid seda poliititeatriks. Rein Lang nimetas seda kunstiks ja šõuks, kuna tema arvates Eestis ei ole võimalik poliititeatrit teha liberaalse demokraatia tõttu. Poliititeater iseloomustab tema arvates kunstiliste vahendite kaudu poliitika propageerimist, millel on kindel ideoloogia. Poliititeatri tegemisel on tagajärjed, nagu tagakiusamised, kuid NO-teater oli avangardne ja seetõttu ka eelistatud teater riigi poolt. Rüütli arvates oli Ühtne Eesti nii poliititeater kui ka poliitiline liikumine.

Autor ei nõustunud Rein Langi arvamusega poliititeatri osas. Poliitiline teater on poliitiline, kuna interpreteerib kunstilisse vormi sotsiopolitiilist nähtust või probleemi (vt 1.osa, 13). Seega, teater on poliitiline, kui ta loob või kommenteerib poliitilisena tajutud

teemat. Poliitilise teatri olemuseks on alkatada publikuga poliitilist dialoogi rahvuslikus või kultuurilises süsteemis. Autor leiab, et demokraatia pigem loob võimaluse edendada ja viljeleda poliitteatrit.

Ekspert Rein Toomla ütles, et suures pildis Ühtne Eesti ei mõjutanud midagi. Sellega nõustub ka Rein Lang ning Jaanus Karilaid. Ühtse Eesti mõju oli keeruline mõõta, kuid vaatamata kolmele intervjuueeritavale, kes kahtlesid Ühtse Eesti mõju, sai autor kinnitust vastupidisele. Lauristini arvates oli Ühtsel Eestil hariduslik mõju, jagades Valimiskooli videote näol informatsiooni erakondade toimimisest. Inimesed said teadlikumaks, millisel viisil on võimalik inimestega manipuleerida. Tänu Valimiskoolile osakavad tulevikus tavainimesed populistlikku retoorikat läbi näha. Margus Tsahkna arvates ei tekkinud ühtegi uut populistlikku erakonda enne 2011. aasta Riigikogu valimisi. Eesti arengu mõttes oli väga hea, et NO99-l oli vastutustunnet, et nad ei teinud parteid. Vastasel juhul oleksid inimesed kogunud järjekordset pettumust. Tsahkna meelest Ühtne Eesti distsiplineeris erakondi aasta hiljem toimunud valimisteks. Kuid lõppude lõpuks keegi ei õppinud Suurkogust, ei poliitikud ega rahvas, sest inimeste mälu on lühike. Populism on paratamatu ning seda näeb igas ühiskonnas.

Joonas Laks arvas, et Ühtne Eesti projekt aitas ära hoida uutel erakondadel tekkimast enne 2011. aasta Riigikogu valimisi, kuna Ühtne Eesti saavutas nii palju tähelepanu Suurkogu tõttu. Ühtse Eesti ajal olid erakonnad võib-olla motiveeritumad, et tõestada oma legitiimsust rahvale, ent projekti lõppemisel oli aru saada, et aur lasti välja ühiskonnast ja tavainimesed leppisid sellega, mis tole aja valitsejad pakkusid. Karel Rüütli arvates ei saa nimetada Ühtset Eestit 2010. aasta uueks jõuks, kuid ühiskondliku liikumisena oli ta põnev ja vajalik. Ühtne Eesti oli ühiskonnaraputus, mis puhastas õhku, lõi ühiskonnapilti selgemaks ning distsiplineeris poliitikuid või erakondi oma programmi ja poliitikasisu üle põhjalikumalt analüüsima. Rahvaliit muutis oma erakonnaprogrammi ning organisatoorseid tööd, muutudes avatumaks ning koostööaldimaks. Tsahkna ütles, et tahtis muuta IRL-i põhikirja, ent erakonnasiseste erimeelsuste tõttu astus erakonnast välja.

Pesti doktoritöös selgus, et poliitteatril on olemas mõjumudelid (vt. 3. osa, 35). Analüüsides kunsti esteetilist mõjumudelit järelaldas autor, et Ühtse Eesti mõju oli seotud poliitikaga, kuna tema tegevus oli ajendatud Eesti poliitilisest kultuurist. NO99 leidis, et

kõige paremini sai kunstilisi väljundeid kasutada, väljudes tavalistest kunstipiiridest. Poliitika ajendab looma erimeelsusi tekitavaid kunstiteoseid. Erimeelsus ehk dissensus ongi osa poliitikast. Kuna Ühtne Eesti ja üldiselt NO99 tegevus oli mõjutatud Eesti poliitikast ja näitas välja oma erimeelsust, siis Ühtne Eesti mõjutas poliitikat. „*Me viisime läbi kampaaniaid, kopeerisime poliit tehnoloogiaid, õppisime paremini tundma retoorilisi võtteid, manipuleerisime avalikkuse ja meediaga./.../ Kõige tähtsam oli meie jaoks see, kuidas ühiskond reageeris, sest just see näitas Eesti ühiskonna praegust seisut kõige paremini* (Teater NO99 2010).“

On teadlasi, kes arvavad, et poliitteater peakski publikut provotseerima ning mille mõjutusel tekib poliitiline ühisruum publiku peades (Pesti 2016, 17). Ühtne Eesti manipuleeris ja provotseeris kogu Eesti rahvaga 44 päeva – teadmatuks jääb vaid see, kui paljud lasid end mõjutada. Brechti ja Kritzeri teooria järgi poliit teatri eesmärk ei olegi ühiskonda muuta, vaid luua diskussioon publikuga, andes neile tõlgendamisruumi. NO99 andis publikule väga oskuslikult tõlgendamisruumi. Intervjuude käigus selgus, et Ühtne Eesti suutis mõjutada paljusid inimesi, kaasa arvatud poliitikuid. Augusto Boali rõhutute teatri teooria baasil sai autor järeldada, et Ühtne Eesti kaasas inimesi teatrilavale, et nad saaksid vabaneda rõhutud tundest. Tiit Ojasoo kõne lõppes sõnadega: „Te olete vabad,“ millega sai otseselt seoseid teha Augusto Boali vabaduse definitsiooniga. Inimesed vabanesid populismist ning oskasid Ühtse Eesti projekti lõppedes märgata populistlikku retoorikat.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida NO99 suurprojekti Ühtne Eesti. Täpsemalt soovis autor teada saada, kas Ühtne Eesti oli vaid poliitilise teatri alla kuuluv projekt või hõlmab see endas ka populistlikku aspekti. Meedias ja avalikkuses jäi kõlama, nagu oleks Ühtne Eesti projekt enam kui lihtsalt kunst. Inimesed spekuleerisid ning avaliku elu tegelased rääkisid, kuidas paljud (sealhulgas poliitikud) kardavad Ühtset Eestit. Hirm, et Ühtne Eesti võtab vanade erakondade koha üle Riigikogus. Ühtse Eesti tegevusse suhtuti erinevalt – kelle jättis külmaks, kes nägi selles kunsti ning kes nägi poliitikat. Autor tahtis uurida, millist liiki nähtus Ühtne Eesti siiski oli. Meedia valgustas inimesi nii, nagu Ühtne Eesti oleks olnud 2010. aasta uus jõud – autor soovis teada saada, kas Ühtsel Eestil oli teatud mõju Eesti poliitilises kultuuris.

Metodoloogiline osa kujutas endas 44-päevase projekti uurimist. Autor leidis informatsiooni eelkõige meediaväljaannetest ning „Ühtse Eesti Suurkogu“ videosalvestusest. Autor järjestas aktsioonid kronoloogilisse järjekorda ning analüüsis neid nii poliiteteatri kui ka populistliku liikumise vaatevinklist. Luues teoreetilise raamistiku poliiteteatrist ja populismist, sai autor paralleele tõmmata Ühtse Eesti tegevusega. Autor jõudis järeldusteni, et Ühtne Eesti hõlmas endas ka populistlikke jooni. Seega autori püstitatud hüpotees „Ühtne Eesti oli projekt, mida saab liigitada nii poliiteteatri kui ka populistliku liikumise alla,“ pidas paika. Poliiteteater ise ei pruugi olla populistlik, kuid NO99 korraldatud aktsioonid ja loosungid olid populistlikud. Nende tegevus hõlmas rahva mobiliseerimist, ideede väljapakkumist, eliidile vastandust – need aspektid viitavad populistlikule liikumisele.

Autor viis läbi seitse intervjuud empiirilise raamistiku loomiseks. Intervjuude käigus selgus, et Ühtne Eesti oli tõepoolest hirmuäratav teatud perioodil, kuna sellel projektil oli potentsiaali moodustada erakond ja kandideerida Riigikokku. Selleks oli väga suur soodumus, kuna inimesed olid väsinud vanadest nägudest poliitikas. Rahvas soovis näha uut poliitilist jõudu ning Ühtne Eesti sellepärast võitiski endale meedias niivõrd palju tähelepanu. Kolm intervjuueeritavat arvasid, et üldises pildis Ühtne Eesti ei mõjutanud midagi, kuid ülejäänud neli ütlesid, et Ühtne Eesti andis oma panuse poliitilisse kultuuri. Ühtne Eesti haris valijaid, teadvustas populismi liikidest ning distsiplineeris erakondi.

ANALYSIS OF NO99 PROJECT UNIFIED ESTONIA FROM POLITICAL THEATRE AND POPULIST POINT OF VIEW

Carlotta Põdra

Summary

The object of the following bachelor thesis was to investigate NO99's project Unified Estonia. More specifically, the author wanted to know, if Unified Estonia was just a project classified as political theatre or also includes a populist aspect. In media and public it seemed like Unified Estonia was more than merely art. People speculated and public figures said that many (including politicians) are intimidated by Unified Estonia. It was feared that Unified Estonia will take over traditional parties in the parliament. The attitudes towards the actions of Unified Estonia differed – some did not care, some saw it as art and some as politics. The author wanted to find out what kind of phenomenon Unified Estonia was after all. Media made it seem like Unified Estonia was a new force in 2010 – the author wanted to know, if Unified Estonia had influence on Estonian political culture.

Methodology included a 44 days long research on the project. The author gathered information from mainly media publications and from the video recordings of “Unified Estonia Grand Assembly”. The author arranged actions chronologically and analysed them from the perspectives of political theatre and a populist movement. Creating a theoretical framework for political theatre and populism, the author managed to draw parallels with Unified Estonia's actions. The author came to a conclusion that Unified Estonia also had populist features. Therefore, the set hypothesis “Unified Estonia was a project that can be classified as political theatre and populist movement” holds true. Political theatre itself might not be populist, but the campaigns and slogans organised by NO99 were populist. Their activities included mobilising the public, proposing ideas, contrasting the elite – all aspects that imply a populist movement.

Throughout the interviews became apparent that Unified Estonia really was frightening at a certain period because it had the potential to assemble a party and run for parliament. It was probable since the people were tired of old faces in politics. The people wanted to see a new force of some sort, hence Unified Estonia won this much attention in the media.

Three interviewees thought that in the overall picture Unified Estonia did not affect anything, but four remaining said that Unified Estonia did contribute to the political culture. Unified Estonia educated the electorate, informed about types of populism and disciplined political parties.

Kasutatud allikad

1. Alexander, Jeffrey C., Bernhard Giesen, & Jason L. Mast. 2006. *Social performance: symbolic action, cultural pragmatics, and ritual*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
2. Boal, Augusto. 2000. *Theater of the oppressed*. London: Pluto.
3. Brinkmann, Svend. 2013. *Qualitative interviewing*. Oxford: Oxford University Press.
4. Canovan, Margaret. 1999. "Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy." *Political Studies* 47(1): 2–16.
5. Cohen-Cruz, Jan, & Mady Schutzman. 2006. *A Boal companion: dialogues on theatre and cultural politics*. New York: Routledge.
6. Eesti Pangaliit. „Kuidas valmistume euro tulekuks?“
<https://pangaliit.ee/lisainfo/eesti-uleminek-eurole> (külastatud 20. aprill 2020).
7. e-Riigi Akadeemia. 2011. „2011 aasta riigikogu valimiste online kampaania analüüs.“ 3. jaanuar, https://issuu.com/e-governanceacademy/docs/2011_aasta_riigikogu_valimiste_onl (külastatud 10. mai 2020).
8. ERR. 2010. „Olukorrast Riigis.“ 9. mai, <https://arhiiv.err.ee/vaata/olukorrast-riigis-olukorrast-riigis-09-05-10> (külastatud 8. oktoober 2019).
9. ERR. 2013. „Kust tuleb tolmu ja kuhu kaob raha.“ 23. oktoober, <https://arhiiv.err.ee/vaata/kust-tuleb-tolm-ja-kuhu-kaob-raha> (külastatud 17. oktoober 2019).
10. Fischer-Lichte, Erika. 2005. *Theatre, Sacrifice, Ritual: Exploring Forms of Political Theatre*. London: Routledge.
11. Gidron, Noam, Bart Bonikowski. 2013. "Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda". *SSRN Electronic Journal*.
12. Green, Sharon L. 2000. "Book Review: The Radical in Performance: Between Brecht and Baudrillard". *Theatre Journal*. 52 (4): 596-597.
13. Hanso, Hille. 2018. „Cas Mudde: populism põhineb moraalil.“ *Diplomaatia*, 23. mai.
14. Hõbemägi, Priit. 2010. „Ühtse Eesti eest, elagu!“ *Eesti Ekspress*, 25. märts.

15. Jakobson, Mari-Liis, Ilze Balcere, Oudekki Loone, Anu Nurk, Tõnis Saarts & Rasa Zakeviciute. 2012. „Populism in the Baltic States.“ Tallinna Ülikooli Ühiskonnateaduste Instituut/Avatud Eesti Fond, https://oef.org.ee/fileadmin/media/valjaanded/uuringud/Populism_research_report.pdf (külastatud 1. mai 2020).
16. Kilp, Alar. 2015. “Populismi demokraatlikud funktsioonid.“ *Riigikogu Toimetised*, 32: 74-83.
17. Kivirähk, Juhan. 2010. “Ühtne Eesti ründab vaikelu.” *Eesti Päevaleht*, 30. märts.
18. Klaas, Joann. 2018. „Populism Trumpi kõnedes valimiskampaania ja valitsemise ajal.“ Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduste valdkond.
19. Koch, Tuuli. 2010. “Ärimehed toetaksid uue poliitilise jõu sündi.” *Postimees*, 17. aprill.
20. Koorits, Vahur. 2010. „Ühtse Eesti piletid müüdi läbi mõne päevaga.” *Postimees*, 30. märts.
21. Koppel, Katrina. 2017. „Populism Eesti peavoolumeedias ja vastuavalikkuses.“ Magistritöö. Tallinna Ülikool, sotsiaalteaduste valdkond.
22. Koppel, Nataly. 2010. „Ühtne Eesti on hämmeldunud plakatite sodimise üle.“ *Õhtuleht*, 7. aprill.
23. Kritzer, Amelia Howe. 2008. *Political Theatre in Post-Thatcher Britain*. London: Palgrave Macmillan UK.
24. Lamp, Berit-Helena. 2010. „Allik: Ühtne Eesti vajutas õigele nupule.“ *Postimees*, 8. mai.
25. Malzacher, Florian. 2015. *Not just a mirror looking for the political theatre of today*. Berlin: Alexander Verlag.
26. Morelock, Jeremiah, & Felipe Ziotti Narita. 2018. "Public Sphere and World-System: Theorizing Populism at the Margins." *Critical Theory and Authoritarian Populism*, eds. Morelock Jeremiah. London: University of Westminster Press, 135-154.
27. Mudde, Cas. 2004. "The Populist Zeitgeist". *Government and Opposition*. 39 (4): 542-563.
28. NO76,8. „Aksioon: Kui 200st tehakse 6500.“ <https://no99.ee/lavastused/no76-8-aktsioon-200st-tehakse-6500> (külastatud 13. märts 2020).

29. Pesti, Madli. 2016. "Poliitiline teater ja selle strateegiad Eesti ja lääne kultuuris." Doktoritöö. Tartu Ülikool, kirjanduse ja teatriteaduse osakond.
30. *Postimees*. 2010. „Teatri paljastus: kui sina ei tegele poliitikaga, tegeleb poliitika sinuga.“ 25. märts.
31. Postlewait, Thomas. 2002. "The idea of the "political" in our histories of theatre: Texts, contexts, periods, and problems". *Contemporary Theatre Review*. 12 (3): 9-33.
32. Praxis. 2015. „Populismi edetabel“, <http://www.praxis.ee/tood/praxis-jalgib-valimisi-2015/populismi-edetabel/> (külastatud 1. mai 2020).
33. Pullerits, Priit. 2010. „Ühtse Eesti ema-isa lubavad elu õppetundi.“ *Postimees*, 24. aprill.
34. Riigikogu. 2020. „XI Riigikogu koosseis“, <https://www.riigikogu.ee/tutvustus-ja-ajalugu/riigikogu-ajalugu/xi-riigikogu-koosseis/> (külastatud 12. aprill 2020).
35. Seidman, Irving. 2006. *Interviewing as qualitative research a guide for researchers in education and the social sciences*. New York: Teachers College Press.
36. Sirbits, Heli. 2010. „Poliitik Tiit Ojasoo julmuse teater.“ *Postimees*, 27. märts.
37. Spencer, Jenny S. 2013. *Political and protest theatre after 9/11: patriotic dissent*. London: Routledge.
38. Spruyt, Bram, Gil Keppens, & Filip Van Droogenbroeck. 2016. "Who Supports Populism and What Attracts People to It?" *Political Research Quarterly* 69 (2): 335-346.
39. Suurkogu. 2010. „Ühtne Eesti pressikonverents 24.03.“ 25. märts, <https://www.youtube.com/watch?v=30eHIPREIqo> (külastatud 23. november 2019).
40. Teater NO99. 2010. "Kõne, mida eile ei peetud." *Postimees*, 8. mai.
41. Vabariigi Valimiskomisjon. 2015. „Valimised Eestis 1992–2015. Statistikat ja selgitusi“, <https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/Valimised-Eestis-1992-2015.-Statistikat-ja-selgitusi.pdf> (külastatud 15. mai 2020).
42. Veidemann, Rein. 2010. „Rein Veidemann "NO99 Hamleti dilemma.““ *Postimees*, 3. aprill.

43. Villak-Niinepuu, Hetlin. 2010. ““Ühtne Eesti“ teeb kampaaniaga erakondadele silmad ette.” *Postimees*, 1. aprill.
44. Wodak, Ruth. 2015. *The politics of fear: what right-wing populist discourses mean*. Los Angeles (etc.): Sage.
45. Ühtne Eesti Suurkogu. 2010, <https://www.facebook.com/103263113044019/posts/113807325311587/> (külastatud 23. jaanuar 2020).
46. Ühtne Eesti Suurkogu. 2010a, https://www.facebook.com/pg/%C3%9Chtne-Eesti-Suurkogu-103263113044019/photos/?tab=album&album_id=109388615764802 (külastatud 24. aprill 2020).
47. YouTube. 2010. “Valimiskool osa 1.” 29. märts, <https://www.youtube.com/watch?v=WU9Ey9Ifm10> (külastatud 4. oktoober 2019).

Lisa 1. Ühtse Eesti plakatid Tallinna tänaval

(Koppel 2010)

Mina, Carlotta Põdra (isikukood: 49708037017),

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„NO99 projekt „Ühtne Eesti“ analüüs poliitteatri ja populistliku liikumise vaatevinklist“

mille juhendaja on Alar Kilp,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 18.05.2020

Carlotta Põdra